

Katalogizace dokumentů pro zrakově postižené

GA ČR, grant 406/09/0374

Věnováno Anně a Barboře

Jiří Stodola

**Katalogizace dokumentů pro
zrakově postižené se zaměřením
na elektronické knihy
(podle AACR2 a MARC 21)**

Tribun EU
2011

Vychází s podporou Grantové agentury České republiky v rámci řešení grantu č. 406/09/0374 „Specifika vysokoškolských knihoven pro zrakově postižené a jejich uživatelů v České republice“.

Odborná korektura

PhDr. Hana Vochozková

© Jiří Stodola, 2010

Typography © Jiří Stodola, 2010

This edition © Tribun EU, 2011

ISBN 978-80-7399-251-4

Obsah

I. Katalogizace dokumentů pro zrakově postižené.....	7
I.1 Knihy.....	8
I.2 Kartografické dokumenty	9
I.3 Hudebniny	10
I.4 Zvukové dokumenty nehudební – 10)	10
I.5 Elektronické zvukové dokumenty nehudební – 11)	11
I.6 Grafické dokumenty	11
I.7 Trojrozměrné dokumenty (hmatové modely) – 15)	12
I.8 Pokračující zdroje	12
II. Katalogizace elektronických knih pro zrakově postižené.....	14
II.1 Charakteristika a typologie elektronických zdrojů.....	14
II.2 Elektronické zdroje pro zrakově postižené	15
II.3 Katalogizace dálkově přístupných elektronických knih	16
II.3.1 Bibliografický popis elektronických knih	16
II.3.2 Selekční údaje	35
II.3.3 Lokační údaje.....	44
II.3.4 Katalogizace ve formátu MARC 21	45
Literatura.....	55
Příloha - Souhrn základních zásad katalogizace	56
Summary.....	57

I. Katalogizace dokumentů pro zrakově postižené

Katalogizace je „jmenný a věcný popis dokumentů, někdy chápaný úžeji pouze jako jmenný popis dokumentů, jindy obecněji jako tvorba katalogizačních záznamů pro různé druhy katalogů a jejich organizace.“¹ Podle Mezinárodní federace knihovnických asociací IFLA „[p]opis a tvorba selekčních údajů by měly být standardizovány v nejvyšším možném rozsahu. [...] Popis všech typů dokumentů a všech řízených forem jmen má pokud možno vycházet se stejných obecných pravidel.“²

Pro účely Souborného katalogu České republiky jsou pro katalogizaci podporována katalogizační pravidla AACR2 a mezinárodní výměnný formát MARC 21.³ Mají-li knihovny shromažďující dokumenty pro čtenáře se zrakovým postižením efektivně plnit svou funkci, měly by se řídit principy stanovenými pro katalogizaci IFLA a Národní knihovnou ČR v Praze a zároveň respektovat specifikata těchto dokumentů. Podle kategorií dokumentů AACR2 můžeme rozlišit následující typy dokumentů pro zrakově postižené uživatele. Substantivum tu označuje základní druh dokumentu, adjektivum pak druh dokumentu, se kterým je základní druh kombinován, nebo formu základního dokumentu.

1. knihy tištěné zvětšeným písmem
2. hmatové knihy
3. elektronické knihy
4. zvětšené kartografické dokumenty
5. hmatové kartografické dokumenty
6. elektronické kartografické dokumenty
7. hudebniny tištěné zvětšeným písmem
8. hmatové hudebniny
9. elektronické hudebniny
10. zvukové dokumenty nehudební (zvukové knihy, zvukové pokračující dokumenty)
11. elektronické zvukové dokumenty nehudební (elektronické zvukové knihy, elektronické zvukové pokračující dokumenty)⁴
12. zvětšené grafické dokumenty
13. hmatové grafické dokumenty
14. elektronické grafické dokumenty

¹ Národní knihovna. *KTD - Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. c2009. [cit. 2010-11-16]. Dostupné z WWW: <<http://aleph.nkp.cz>>.

² IFLA. *Ustanovení mezinárodních principů katalogizace* [online]. 2009. [cit. 2010-11-16]. Dostupné z WWW: <http://www.ifla.org/files/cataloguing/icp/icp_2009-cs.pdf>.

³ *Standardy pro Souborný katalog ČR* [online]. 2007-03-27. [cit. 2010-11-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.caslin.cz/spoluprace/standardy/standardy-pro-souborny-katalog-cr/>>.

⁴ Do výčtu nejsou zařazeny zvukové dokumenty hudební, protože ty, ačkoliv jsou čtenářům se zrakovým postižením dostupné, nejsou jim určeny primárně.

15. trojrozměrné dokumenty (hmatové modely)
16. pokračující zdroje tištěné zvětšeným písmem
17. hmatové pokračující zdroje
18. elektronické pokračující zdroje

Při katalogizaci je důležité nejprve určit, o jaký druh dokumentu se primárně jedná, s jakým druhem dokumentu je tento dokument kombinován, popřípadě, v jaké formě je základní druh dokumentu. Při katalogizaci je pak třeba využít zásad, které jsou platné pro všechny typy dokumentů a zároveň pro jednotlivé druhy dokumentů, pod které daný dokument spadá. Kupříkladu u elektronické knihy je primárním druhem dokumentu kniha, záznam však bude obsahovat některé charakteristiky elektronických dokumentů. U hmatové knihy je základním druhem dokumentu kniha, formou je pak hmatové písmo. Je rovněž třeba respektovat fakt, že většina dokumentů pro čtenáře se zrakovým postižením, které vznikly na základě tištěné předlohy, jsou nově vydané publikace. Proto je nutné vytvářet záznamy na tyto dokumenty jako takové, nikoliv na jejich předlohy. Údaje o předloze by se v takovém případě měly objevit v poli poznámka.

V některých knihovnách pro zrakově postižené převládá názor, že převedením dokumentu do přístupné formy (hmatové, zvukové, elektronické) dochází k pouhé reprodukci daného dokumentu, a proto jsou v katalogizačním záznamu uváděny některé údaje (nakladatelské, ISBN), které se vztahují k předloze, nikoliv v údajích poznámky, ale v polích, kde by se měly objevit údaje vztahující se k dokumentu pro zrakově postižené, který je nově vydanou publikací. Toto pojetí však není správné, protože ve většině případů dokument pro zrakově postiženého čtenáře není možno považovat za pouhou reprodukci jeho předlohy.

Nyní určíme základní zásady pro popis jednotlivých druhů dokumentů pro zrakově postižené podle AACR2 a MARC 21. Ve druhé části publikace se budeme zabývat zvláště katalogizací elektronických knih, přičemž nebudeme opomíjet ani zásady, které jsou použitelné při katalogizaci libovolného typu dokumentů. Kombinace částí I. a II. by měla umožnit katalogizaci všech druhů dokumentů pro zrakově postižené.

I.1 Knihy

1) Knihy tištěné zvětšeným písmem. Popisují se jako knihy. Východiskem pro katalogizaci je kapitola 1 a 2 pravidel AACR2. Obecné označení druhu dokumentu se neuvádí. Do oblasti údajů o fyzickém popisu se запиše údaj „zvětšené písmo“. Například: 100 s. (zvětšené písmo). Pokud je kniha zhotovena na základě existující předlohy, pak se údaje o původní verzi objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534). V MARCu 21 bude v LDR na pozici

06 znak pro textový dokument „a“, na pozici 07 znak „m“ pro monografii, v poli 008 na pozici 23 znak „d“ označující zvětšené písmo.

2) Hmatové knihy. Popisují se jako knihy. Východiskem pro katalogizaci je 1 a 2 kapitola pravidel AACR2. Do obecného označení druhu dokumentu se zapíše údaj [hmatové písmo]. Do oblasti údajů o fyzickém popisu se zapíše spojení „Braillovo písmo“.⁵ Například: 100 s. v Braillově písmu. Pokud je kniha zhotovena na základě existující předlohy, pak se údaje o původní verzi objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534). V MARCu 21 bude v LDR na pozici 06 znak pro textový dokument „a“, na pozici 07 znak „m“ pro monografii, v poli 008 na pozici 23 znak „f“ označující Braillovo písmo.

3) Elektronické knihy. Viz II. část této práce.

I.2 Kartografické dokumenty

4) Zvětšené kartografické dokumenty. Popisují se jako kartografické dokumenty. Východiskem pro katalogizaci je kapitola 1 a 3 pravidel AACR2. V obecném označení druhu dokumentu bude údaj [kartografický dokument]. V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „e“ pro kartografický dokument, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, pokud je na mapě zvětšené písmo objeví se v poli 008 na pozici 29 znak „d“. Pokud je kartografický dokument zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

5) Hmatové kartografické dokumenty. Popisují se jako kartografické dokumenty. Východiskem je tedy kapitola 1 a 3 pravidel AACR2. Do obecného označení druhu dokumentu se zapíše údaj [hmatové písmo]. Do oblasti údajů o fyzickém popisu se zapíší údaje jako „v Braillově písmu“ či „taktilní“ nebo výraz „reliéfní model“. Například: 1 mapa (v Braillově písmu a taktilní), 1 reliéfní model. V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „e“ pro kartografický dokument, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, v poli 008 na pozici 29 znak „f“ označující Braillovo písmo. Pokud je kartografický dokument zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

6) Elektronické kartografické dokumenty. Popisují se jako kartografické dokumenty (kapitola 1, 3 a 9 v AACR2). V obecném označení druhu dokumentu bude údaj [elektronický zdroj]. Údaje fyzického popisu se vyplní/nevyplní v závislosti na typu elektronického zdroje. Údaje poznámky se vyplní podle toho, o jaký druh elektronického zdroje se jedná (v MARCu 21 jde o pole 538). V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „e“

⁵ Gramaticky správnější by byl tvar Brailleovo písmo, český překlad AACR2 však uvádí tvar Braillovo písmo.

pro kartografický dokument, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, v poli 008 na pozici 29 znak „s“ označující elektronickou podobu. Pokud je kartografický dokument zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

I.3 Hudebniny

7) Hudebniny tištěné zvětšeným písmem. Popisují se jako hudebniny (kapitola 1 a 5 v pravidlech AACR2). V obecném označení druhu dokumentu bude údaj [hudebnina]. V údajích o fyzického popisu bude výraz „zvětšené písmo“. Například: 100 s. (zvětšené písmo). V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „c“ pro hudebninu, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, v poli 008 na pozici 23 znak „d“ označující zvětšené písmo. Pokud je hudebnina zhotovena na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

8) Hmatové hudebniny. Popisují se jako hudebniny (kapitola 1 a 5 v pravidlech AACR2). V obecném označení druhu dokumentu bude údaj [hmatové písmo]. V údajích o fyzického popisu bude varianta výrazu „Braillovo písmo“. Například: 100 listů not v Braillově písmu. V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „c“ pro hudebninu, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, v poli 008 na pozici 23 znak „f“ označující Braillovo písmo. Pokud je hudebnina zhotovena na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

9) Elektronické hudebniny. Popisují se jako hudebniny (kapitola 1, 5 a 9 v pravidlech AACR2). V obecném označení druhu dokumentu bude údaj [elektronický zdroj]. Údaje fyzického popisu se vyplní/nevyplní v závislosti na typu elektronického zdroje. Údaje poznámky se vyplní podle toho, o jaký druh elektronického zdroje se jedná (v MARCu 21 jde o pole 538). V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „c“ pro hudebninu, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, v poli 008 na pozici 23 znak „s“ označující elektronickou podobu. Pokud je hudebnina zhotovena na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

I.4 Zvukové dokumenty nehudební – 10)

10.1) Zvukové knihy. Nejedná se o textové dokumenty, proto se popisují nikoliv jako knihy, ale jako zvukové záznamy. Východiskem je kapitola 1 a 6 pravidel AACR2. V poli obecné označení druhu dokumentu bude údaj [zvukový záznam]. V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „i“ pro nehudební zvukový dokument, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, v poli 008 bude na pozici 23 znak „#“. Pokud je zvukový do-

kument zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

10.2) Zvukové pokračující zdroje. Popisují se jako zvukové dokumenty nehmudbní. Východiskem je kapitola 1, 6 a 12 pravidel AACR2. V poli obecné označení druhu dokumentu bude údaj [zvukový záznam]. V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „i“ pro nehmudbní zvukový dokument, na pozici 07 znak „s“ pro seriál či „i“ pro integrační zdroj, v poli 008 bude na pozici 23 znak „#“. Pokud je zvukový dokument zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

I.5 Elektronické zvukové dokumenty nehmudbní – 11)

11.1) Elektronické zvukové knihy. Popisují se jako zvukové záznamy nehmudbní. Východiskem je kapitola 1, 6 a 9 pravidel AACR2. V poli obecné označení druhu dokumentu bude údaj [elektronický zdroj]. Údaje fyzického popisu se vyplní/nevyplní v závislosti na typu elektronického zdroje. Údaje poznámky se vyplní podle toho, o jaký druh elektronického zdroje se jedná (v MARCu 21 jde o pole 538). V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „i“ pro nehmudbní zvukový dokument, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, v poli 008 bude na pozici 23 znak „s“ označující elektronickou podobu. Pokud je zvukový dokument zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

11.2) Elektronické zvukové pokračující zdroje. Popisují se jako zvukové dokumenty nehmudbní. Východiskem je kapitola 1, 6, 9 a 12 pravidel AACR2. V poli obecné označení druhu dokumentu bude údaj [elektronický zdroj]. Údaje fyzického popisu se vyplní/nevyplní v závislosti na typu elektronického zdroje. Údaje poznámky se vyplní podle toho, o jaký druh elektronického zdroje se jedná (v MARCu 21 jde o pole 538). V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „i“ pro nehmudbní zvukový dokument, na pozici 07 znak „s“ pro seriál či „i“ pro integrační zdroj, v poli 008 na pozici 23 bude znak „s“ označující elektronickou podobu. Pokud je zvukový dokument zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

I.6 Grafické dokumenty

12) Zvětšené grafické dokumenty. Popisují se jako grafické dokumenty (kapitola 1 a 8 pravidel AACR2). V poli obecné označení druhu dokumentu bude údaj [grafika]. V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „k“ pro grafický dokument, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, pokud grafika obsahuje zvětšené písmo bude v poli 008 na pozici 29 znak

„d“ označující zvětšené písmo. Pokud je grafický dokument zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

13) Hmatové grafické dokumenty. Popisují se jako grafické dokumenty (kapitola 1 a 8 pravidel AACR2). V poli obecné označení druhu dokumentu bude údaj [hmatové písmo]. V údajích fyzického popisu bude výraz „taktilní“. Například: 1 grafické znázornění (taktilní). V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „k“ pro grafický dokument, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, v poli 008 na pozici 29 znak „f“ označující Braillovo písmo. Pokud je grafický dokument zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

14) Elektronické grafické dokumenty. Popisují se jako grafické dokumenty (kapitola 1, 8 a 9 pravidel AACR2). V poli obecné označení druhu dokumentu bude údaj [elektronický zdroj]. Údaje fyzického popisu se vyplní/nevyplní v závislosti na typu elektronického zdroje. Údaje poznámky se vyplní podle toho, o jaký druh elektronického zdroje se jedná (v MARCu 21 jde o pole 538). V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „k“ pro grafický dokument, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, v poli 008 na pozici 29 znak „s“ označující elektronickou podobu. Pokud je grafický dokument zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

I.7 Trojrozměrné dokumenty (hmatové modely) – 15)

Popisují se jako trojrozměrné dokumenty. Východiskem je 1 a 10 kapitola pravidel AACR2. V poli obecné označení druhu dokumentu bude údaj [hmatové písmo]. V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „i“ pro trojrozměrný dokument, na pozici 07 znak „m“ pro monografickou úroveň, v poli 008 na pozici 23 bude znak „f“ pro Braillovo písmo. Pokud je trojrozměrný dokument zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

I.8 Pokračující zdroje

16) Pokračující zdroje tištěné zvětšeným písmem. Východiskem pro katalogizaci je kapitola 1 a 12 pravidel AACR2. Obecné označení druhu dokumentu se neuvádí. V údajích fyzického popisu bude výraz „zvětšené písmo“. Například: 12 sv. (zvětšené písmo). V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „a“ pro textový dokument, na pozici 07 znak „s“ pro seriál nebo „i“ pro integrační zdroj v poli 008 na pozici 23 bude znak „d“ pro zvětšené písmo. Pokud je pokračující zdroj zhotoven na základě existu-

jící předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

17) Hmatové pokračující zdroje. Východiskem pro katalogizaci je kapitola 1 a 12 pravidel AACR2. V poli obecné označení dokumentu bude údaj [hmatové písmo]. V údajích o fyzickém popisu bude výraz „v Braillově písmu“. Například: 12 sv. v Braillově písmu. V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „a“ pro textový dokument, na pozici 07 znak „s“ pro seriál nebo „i“ pro integrační zdroj, v poli 008 na pozici 23 bude znak „f“ pro Braillovo písmo. Pokud je pokračující zdroj zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

18) Elektronické pokračující zdroje. Východiskem pro katalogizaci je kapitola 1, 9 a 12 pravidel AACR2. V poli obecné označení druhu dokumentu bude údaj [elektronický zdroj]. Údaje fyzického popisu se vyplní/nevyplní v závislosti na typu elektronického zdroje. Údaje poznámky se vyplní podle toho, o jaký druh elektronického zdroje se jedná (v MARCu 21 se jde o pole 538). V MARCu 21 bude v poli LDR na pozici 06 znak „a“ pro textový dokument, na pozici 07 znak „s“ pro seriál nebo „i“ pro integrační zdroj, v poli 008 na pozici 23 bude znak „s“ pro elektronickou podobu. Pokud je pokračující zdroj zhotoven na základě existující předlohy, pak se údaje o originálu objeví v poznámce (v MARCu 21 pole 534).

II. Katalogizace elektronických knih pro zrakově postižené

Jádro fondu vysokoškolských knihoven pro zrakově postižené tvoří elektronické zdroje. Tato část dokumentu si klade za cíl přinést návod na katalogizaci elektronických zdrojů (zejména elektronických knih), který zohledňuje specifika dokumentů určených zrakově postiženým studentům. Důsledně se drží anglo-amerických katalogizačních pravidel (AACR2) a mezinárodního výměnného bibliografického formátu MARC 21. Přihlédnuto je také k příručce *Katalogizace elektronických zdrojů* vydané Národní knihovnou v Praze a některým interním doporučením pro katalogizátory na Masarykově univerzitě. Rovněž jsou uvedeny některé vlastní postřehy autora příručky.

Text části je členěn následujícím způsobem. V první kapitole jsou elektronické zdroje charakterizovány a rozděleny do typů. Druhá kapitola popisuje specifika elektronických zdrojů pro zrakově postižené a stanovuje způsob jejich katalogizace. Další kapitoly se věnují samotné katalogizaci elektronických knih pro zrakově postižené. Nejprve je postupováno podle oblastí údajů katalogizačního záznamu, jak je rozlišují pravidla AACR2. Způsob zápisu údajů je popsán a na příkladech demonstrován. Pro každou oblast je rovněž uveden způsob zápisu ve formátu MARC 21. Další kapitoly se věnují volbě a tvorbě selekčních údajů. Závěr textu je věnován katalogizaci ve formátu MARC 21. Zohledněno je to, co je typické pro MARC 21 a co nebylo možné popsat v kapitolách postupujících podle pravidel AACR2.

II.1 Charakteristika a typologie elektronických zdrojů

Elektronický zdroj definují AACR2 jako dokument zakódovaný pro práci s počítačem.

Z hlediska charakteru informací se elektronické zdroje dělí se na data nebo programy, popřípadě kombinaci obojího.

Z hlediska přístupnosti rozlišujeme elektronické zdroje s dálkovým nebo přímým přístupem. Při dálkovém přístupu se užívají elektronické zdroje prostřednictvím počítačových sítí. Typickým příkladem jsou dokumenty přístupné online na síti Internet. Při přímém přístupu se elektronické zdroje užívají prostřednictvím fyzických nosičů, které se vkládají do zařízení počítače.

Z hlediska typologie dokumentů můžeme rozlišovat elektronický zdroj „čistý“ (např. počítačový program) nebo elektronický zdroj, který obsahem odpovídá jiným typům dokumentů, jako jsou knihy, zvukové záznamy, videozáznamy či seriály (např. elektronická kniha, elektronická mapa, soubor MP3, soubor AVI či elektronický časopis). Má-li elektronický zdroj zároveň charakter jednoho z tradičních dokumentů, je nutné tuto skutečnost zohlednit při katalogizaci. Je třeba postupovat podle pravidel, která platí

jednak pro samotné elektronické zdroje, jednak pro ten který typ dokumentu, který elektronický zdroj představuje.

II.2 Elektronické zdroje pro zrakově postižené

Z charakteru vysokoškolských knihoven pro zrakově postižené vyplývá, jaký typ elektronických zdrojů v největší míře shromažďují. Jejich úkolem je do jisté míry duplikovat tu část fondu knihovny či knihoven dané vysoké školy, která je zrakově postiženým studentům nedostupná. Tyto dokumenty tvoří především učebnice, vysokoškolská skripta a monografie z různých oborů, tedy zejména tištěné knihy. Z toho vyplývá, že se po jejich převodu do elektronického formátu jedná o soubory dat. Z důvodu snadné dostupnosti je pak upřednostňován dálkový přístup. Základním typem elektronického zdroje v knihovnách pro zrakově postižené tedy jsou dálkově přístupné elektronické knihy. A právě způsobem katalogizace tohoto typu dokumentů se budeme zabývat.

Ještě předtím je třeba upozornit na jednu důležitou skutečnost. Z výše uvedeného vyplývá, že elektronické zdroje pro zrakově postižené vznikají většinou na základě již existujícího dokumentu, který je ve stávající podobě zrakově postiženému studentu nedostupný. K zohlednění tohoto faktu při katalogizaci (což je nezbytné, neboť vazba na předlohu je pro uživatele velmi důležitá) může dojít dvěma způsoby. Buď může být elektronický zdroj chápán pouze jako verze tištěného dokumentu, nebo jej můžeme pojmát jako nově vydanou publikaci. Každé pojetí má své klady i zápory.

Při prvním z uvedených způsobů katalogizace je vytvořen záznam na tištěnou verzi publikace a do záznamu je vložen odkaz na elektronickou verzi. Možnost užít tohoto postupu předpokládá dvě skutečnosti: a) knihovna má tištěnou verzi ve svém fondu, b) elektronická verze je v takové podobě, že po vytištění by mohla původní verzi nahradit. Tohoto způsobu se užívá na Masarykově univerzitě při katalogizaci diplomových prací, které studenti odevzdávají jak v tištěné, tak elektronické podobě.

Druhý způsob katalogizace spočívá ve vytváření samostatného záznamu na elektronický zdroj. Údaje, které se do záznamu uvádějí, se týkají primárně elektronického zdroje a jsou z něj jako z pramene popisu také čerpány. Údaje o předloze jsou však pro uživatele velmi důležité. Proto se v záznamu objeví v poznámce. Odkaz, který záznam obsahuje, je odkaz na dokument, na jehož základě záznam vznikl.

Výhodou prvního z uvedených postupů je jednoznačnost spojení mezi tištěnou a elektronickou verzí. Uživatel hledá určitý dokument a dodatečně může zvolit, jestli dá přednost jeho tištěné nebo elektronické podobě, vybírá tedy mezi dvěma verzemi identického dokumentu. Předpokladem však je (jak jsme uvedli), aby obě formy byly v knihovně k dispozici a aby se vzá-

jemně podstatně nelišily. Pokud jsou splněny tyto podmínky, je jisté užitečnější užít prvního z popsaných postupů. V opačném případě se z výhody spojení dvou verzí do jednoho záznamu stane nevýhoda.

Druhý postup umožňuje důsledné rozlišení dvou verzí v případě, že je takové rozlišení žádoucí. K tomu dochází, když předloha k elektronické verzi není přítomna ve fondu knihovny nebo když se elektronická verze od předlohy liší natolik, že nejsou vzájemně zaměnitelné. Mohou tak vzniknout dva záznamy – jeden na tištěnou předlohu, druhý na elektronický zdroj. Způsob, jakým dochází k akvizici dokumentů v knihovnách pro zrakově postižené, jakož i úpravy, které jsou prováděny za účelem maximální přístupnosti dokumentu pro zrakově postižené, hovoří ve prospěch druhého z uvedených postupů katalogizace. Právě jím se budeme zabývat v tomto dokumentu.

II.3 Katalogizace dálkově přístupných elektronických knih

Katalogizační záznam se skládá z údajů popisných, které vytváří obraz dokumentu, selekčních, které slouží k vyhledávání záznamu dokumentu, a lokačních sloužících k nalezení konkrétního exempláře popisovaného dokumentu. To, co je na katalogizaci elektronických knih pro zrakově postižené specifické, jsou především popisné údaje. Právě k nim zaměříme svou pozornost, i když se nevyhneme ani zmínce o údajích selekčních a lokačních.

II.3.1 Bibliografický popis elektronických knih

Bibliografický popis se skládá z osmi oblastí údajů.

1. Oblast údajů o názvu a odpovědnosti
2. Oblast údajů o vydání
3. Oblast specifických údajů
4. Oblast nakladatelských údajů
5. Oblast údajů fyzického popisu
6. Oblast údajů o edici
7. Oblast údajů poznámky
8. Oblast údajů o standardním (nebo alternativním) čísle a dostupnosti

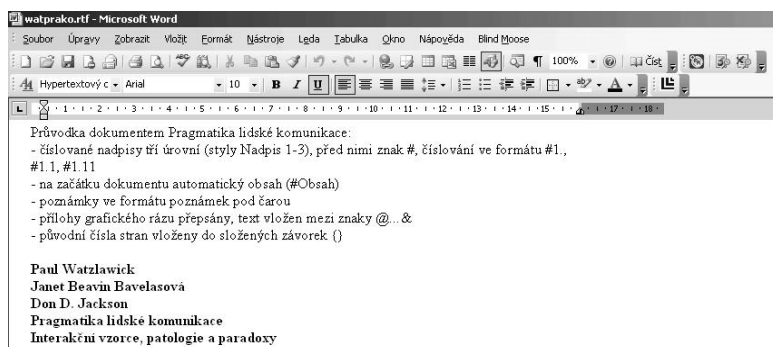
Při katalogizaci je třeba přihlížet k obecným pravidlům platným pro všechny typy dokumentů a k pravidlům pro jednotlivé typy katalogizovaných dokumentů. Při katalogizaci elektronických zdrojů se musí brát v potaz a) obecná pravidla popisu, b) pravidla popisu elektronických zdrojů a c) pravidla pro popis toho typu dokumentu, se kterým může být elektronický zdroj kombinován. V případě elektronických zdrojů pro zrakově postižené tedy primárně půjde o a) obecná pravidla popisu, b) pravidla popisu elektronických zdrojů a c) pravidla popisu pro knihy, brožury a

jednolistové tisky. Všechna tato pravidla budou v tomto dokumentu zohledněna.

II.3.1.1 Prameny popisu

Hlavním pramenem popisu pro elektronické zdroje je zdroj samotný - kupříkladu titulní obrazovka/obrazovky, hlavní menu, domovské stránky, metadata, která jsou součástí dokumentu, u lokálně přístupných zdrojů to mohou být údaje nacházející se na fyzickém nosiči. Pokud se informace z jednotlivých pramenů elektronického zdroje liší, měl by katalogizátor zvolit pramen obsahující nejúplnější informace. V případě, že jsou některé údaje nedostupné ze samotného elektronického zdroje, je možné je přebrat z dalších pramenů, tj. takových pramenů, které se nacházejí mimo popisovaný elektronický zdroj, a to v tomto pořadí: 1) tištěná nebo online dokumentace nebo jiný doprovodný materiál, 2) informace tištěné na pouzdru, 3) další publikované popisy zdroje, 4) jiné prameny. Jsou-li údaje v hlavním zdroji dostupné, je třeba z nich přebrat údaje o názvu a odpovědnosti, o vydání, nakladatelské údaje a údaje o edici. Pokud jsou tyto údaje převzaty z jiného pramene než hlavního (samotného zdroje), je třeba je uvádět v hranaté závorce. Ostatní údaje je možno přebrat z jakéhokoliv pramene.

Za titulní obrazovku je možno považovat to, co se objeví jako první po spuštění elektronického zdroje. U dokumentů pro zrakově postižené, pokud jsou ve formátu určeném pro tiskový editor, je za titulní obrazovku možné považovat začátek dokumentu, který se objeví po otevření souboru a na němž se nacházejí údaje o názvu a odpovědnosti a jiné.

Titulní obrazovka dokumentu pro editor Word

II.3.1.2 Oblast údajů o názvu a odpovědnosti

Hlavním pramenem popisu pro tuto oblast je u elektronických zdrojů samotný elektronický zdroj. Ovšem i v případě převzetí názvových údajů z hlavního pramene popisu je třeba uvést tuto skutečnost do poznámky o

zdroji názvu. V případě, že hlavní pramen chybí, je třeba použít nejuplněnější jiný pramen. Jednotlivé prameny však není možné mezi sebou kombinovat. Jiným pramenem může být v případě elektronické knihy, zhotovované na základě tištěné předlohy, právě tato předloha. V případě užití jiného pramene popisu než hlavního se údaje o názvu nepiší do hranaté závorky.

Vznikne-li rozdíl mezi názvovými údaji předlohy a elektronického zdroje, zapíše katalogizátor údaj tak, jak se nachází v hlavním prameni popisu elektronického zdroje.

Název se zapisuje v jazyce, v jakém se vyskytuje v pramenech popisu. První slovo hlavního názvu, společného názvu, alternativního názvu, souběžného názvu, souborného názvu, označení části/závislého názvu, názvu části/závislého názvu se zapisuje s velkým počátečním písmenem s výjimkou názvů začínajících pomlčkou. První slovo obecného označení druhu dokumentu a další názvové informace se zapisují s malým počátečním písmenem. Velké písmeno se píše pouze tehdy, vyžadují-li to pravidla pravopisu příslušného jazyka. V dalších slovech se píše malá počáteční písmena s výjimkou slov, kdy pravidla pravopisu pro daný jazyk vyžadují velká písmena - např. jména osob, zemí, podstatná jména v němčině. Tři tečky v názvu se přepisují jako dva spojovníky, hranaté závorky jako závorky kulaté.

Zkratky se zapisují pouze tehdy, vyskytnou-li se v pramenech popisu. Číslovky se uvádějí ve tvaru, v jakém jsou v pramenu popisu. Data v názvu, vyjádřená pouze číslicemi, se píše bez mezer.

V oblasti údajů o názvu a odpovědnosti se nachází tyto údaje: hlavní název, obecné označení druhu dokumentu, další názvová informace a údaje o odpovědnosti. Hlavní název se dělí na tyto části odlišené následující interpunkcí.⁶

**Název. _Označení části/Závislého názvu, _Název části/Závislý název
Název. _Název části/Závislý název**

V případě, že dokument obsahuje více děl téhož autora bez společného názvu, zapisují se názvy jednotlivých děl oddělené středníkem.

Název 1 _ ; Název 2 _ / Původce

Je-li v dokumentu obsaženo více děl různých autorů bez společného názvu, do názvu se zapíše dílo či díla prvního autora, díla dalších autorů se zapisují společně s autory v údajích o odpovědnosti. Následují po tečce za

⁶ _ znamená mezeru, kterou vyžadují pravidla katalogizace.

jménem prvního původce.

Název 1 ;_Název 1a /_Původce 1. __Název 2 ;_Název 2a /_Původce 2. __Název 3 /_Původce 3

Za hlavním názvem následuje obecné označení druhu dokumentu, které se uvádí v hranatých závorkách. Pro elektronické dokumenty je předepsané označení „elektronický zdroj“ a jde o povinný údaj.

[obecné označení druhu dokumentu]

Obecné označení druhu dokumentu následuje bezprostředně za celým hlavním názvem.

Název._Označení části,_Název části_[obecné označení druhu dokumentu]

V případě, že je popisováno dílo jednoho či více autorů bez společného názvu, objeví se obecné označení druhu dokumentu za prvním názvem.

Název 1_[obecné označení druhu dokumentu]_;_Název 1a /_Původce 1. _Název 2 ;_Název 2a /_Původce 2

Za obecným označením druhu dokumentu může následovat souběžný název, který se uvádí po znaménku rovná se (v případě, že v hlavním prameni popisu se vyskytují názvy ve více jazycích).

__= _Souběžný název 1 __= _Souběžný název 2

Dále následuje další názvová informace. Další názvovou informací může být podnázev, který následuje po dvojtečce.

_: _podnázev 1 :_ podnázev 2

Název._Označení části,_Název části_[označení druhu dokumentu]_:_podnázev

Nakonec za lomítkem přicházejí údaje o odpovědnosti. Původci téže kategorie se zapisují do počtu tří a oddělují se čárkou. Od nich se původci odlišné kategorie oddělují středníkem. Rovněž se zapisují do počtu tří a oddělují se mezi sebou čárkou.

_/_Původce 1,_Původce 2,_Původce 3;_Původce 4,_Původce 5,_Původce 6

V případě, že má dílo více jak tři původce stejné úrovně, zapisuje se pouze první. Potom následuje výpustka v podobě tří teček a údaj et al. v hranatých závorkách

_/_Původce 1..._[et al.]_Původce 2

Ve formátu MARC 21 se údaje o názvu a odpovědnosti zapisují do pole 245.⁷ Pole je neopakovatelné a má dva definované indikátory. První má hodnotu 0 nebo 1, které se týkají vedlejšího záhlaví. Tvoří-li název zároveň hlavní záhlaví (v případě, že v hlavním záhlaví není autor publikace), má první indikátor hodnotu 0. Není-li název hlavním záhlavím, je třeba z něj vytvořit záhlaví vedlejší. V takovém případě nabývá první indikátor hodnoty 1.

Druhý indikátor slouží k vyloučení znaků z názvu z řazení. V různých jazycích jde především o členy, kterými název začíná, např. anglické „the“. V tomto případě vyloučíme 3 znaky z členu + 1 mezeru, tedy dohromady 4 znaky. U názvu začínajícího v angličtině na „the“ bude druhý indikátor mít hodnotu 4.

Jednotlivé části údajů o názvu a odpovědnosti se zapisují do zvláštních podpolí.

- \$a Název (NO⁸)
- \$b Další názvová informace (NO)
- \$c Údaj o odpovědnosti atd. (NO)
- \$h Označení druhu dokumentu (NO)
- \$n Číslo označení části/sekce díla (O)
- \$p Název části/sekce díla (O)

Obvyklé pořadí podpolí je: \$a, \$b, \$n, \$p, \$h \$c, ale někdy může být i jiné.

\$aNázev\$h[obecné označení druhu dokumentu]_:\$bpodnázev 1 :_podnázev 2

\$aNázev\$h[obecné označení druhu dokumentu]_=\$bSouběžný název 1=_Souběžný název 2

\$aNázev 1\$h[obecné označení druhu dokumentu]_;\$bNázev 2;_Název 3

⁷ Ke struktuře polí ve formátu MARC 21 viz kapitolu II.3.4.

⁸ NO značí neopakovatelnost pole, O je znak pro opakovatelnost pole.

\$aNázev.\$nČíslo části,\$pNázev části\$H[obecné označení druhu dokumentu]_:\$Bpodnázev části
\$aNázev.\$pNázev části\$H[obecné označení druhu dokumentu]_:\$Bpodnázev části
\$aNázev_:\$Bpodnázev.\$nČíslo části,\$pNázev části\$H[obecné označení druhu dokumentu]
\$aNázev_:\$Bpodnázev.\$pNázev části\$H[obecné označení druhu dokumentu]
\$aNázev 1\$H[obecné označení druhu dokumentu]_/\$Scautor 1_
Název 2 /_autor 2
\$aNázev_/\$Scautor1,_autor2,_autor3_ ;_překladatel_ ;_ilustrátor
\$aNázev_/\$Scautor1_..._[et al.]_ ;_Překladatel

Běžné knihovnické systémy vytvářejí rejstříky z pole 245 podpole \$a. Pro potřeby vyhledávání v knihovnách pro zrakově postižené je užitečné, aby systém vytvářel rejstřík i z podpole \$h obecné označení druhu dokumentu. Je to jedna z možností, jak odlišit dokumenty různého druhu.

II.3.1.3 Oblast údajů o vydání

Předepsaným pramenem popisu pro údaje o vydání je u tištěných knih, na jejichž základě vznikají elektronické zdroje, titulní stránka, další preliminária a tiráž. Elektronické knihy pro zrakově postižené obvykle obsahují údaje pocházející z původního dokumentu, aby bylo zřejmé, na základě jaké publikace elektronický zdroj vznikl. Samotného elektronického zdroje se však již netýkají. Je-li popisován elektronický zdroj, není možné v této oblasti uvést údaje, které se týkají předlohy. Ty patří, jak už jsme uvedli, do oblasti poznámek. Naopak údaje o názvu a autorech, o nichž bylo pojednáno, má elektronický zdroj a jeho předloha stejné. Je tedy třeba důsledně odlišovat údaje o vydání týkající se předlohy a elektronického zdroje.

#Tiráž

Praktikum z trestního práva hmotného

I. díl (obecná a zvláštní část)

Vladimír Kratochvíl, Josef Kuchta a kolektiv

Vydala Masarykova univerzita v Brně roku 1998

Edice učebnic PrF MU v Brně č. 182

Redakční rada:

J. Bejček, Z. Deš, K. Eliáš, J. Fiala (předseda), P. Holländer, V. Kratochvíl, N. Rozehnalová,

J. Svatoň, V. Týč

Tisk: MIKADA, Kolonka 303, A. d. Arnov

Náklad 640 výtisků - 1. vydání, 1998

ISEN 80-210-1762-7

Tiráž předlohy v elektronickém zdroji

Všechny dálkově přístupné elektronické zdroje jsou považovány za vydané.

Hlavním pramenem popisu pro údaje o vydání u elektronických zdrojů je samotný elektronický zdroj. Pokud je pramen označení vydání jiný než pramen hlavního názvu, je třeba jej uvést do poznámky.

Elektronické knihy pro zrakově postižené obvykle obsahují údaje o vydání předlohy, které se zapisují do poznámkových polí. Vlastní údaje o vydání obvykle nemají. Nicméně údaje o vydání v oblasti údajů o vydání se zapisují stejným způsobem jako v oblasti poznámky, proto se o způsobu jejich zápisu zmíníme již v této kapitole.

Údaje o vydání se zapisují v jazyce, v jakém se vyskytují v prameni popisu.

1st ed.

3. Aufl.

2. vyd.

Začíná-li údaj slovním vyjádřením, zapisuje se velkým písmenem na začátku. Ostatní písmena jsou malá.

Vyd. 1.

Zkratky se uvádí, nacházejí-li se v pramenech popisu či seznamu zkratk pravidel AACR2. Slovní vyjádření nebo vyjádření pomocí jiných než arabských číslic pořadí vydání se přepisuje do arabských číslic.

Druhé vydání, vyd. --> 2. vyd.

Řadové číslovky se píší tak, jak je obvyklé v daném jazyce.

1st ed.

Za lomítkem po označení vydání může následovat údaj o odpovědnosti týkající se daného vydání. V praxi se obvykle zápisu údajů o odpovědnosti neuvádí.

/_první údaj o odpovědnosti_ ;_každý další údaj o odpovědnosti

1. vyd. /_připravil Josef Novák.

Doplňkové informace o vydání se uvádí po čárce.

,_doplňkové informace o vydání

3. vyd.,_Verze 1.2

Vyd. 3.,_v tomto překladu 1.

Rovněž tyto údaje mohou být následovány údaji o odpovědnosti.

Údaje o vydání u elektronických zdrojů obvykle doprovází výrazy jako vydání (edition), verze (version), úroveň (level), aktualizace (update). Chybí-li údaj o vydání, je možné jej doplnit, je-li zřejmé, že elektronický zdroj obsahuje podstatné změny oproti jiným vydáním (například změna obsahu, kódování dat, přidání zvuku nebo grafiky, zdokonalení grafiky atd.). Doplněný údaj o vydání se uvádí v hranatých závorkách.

Na různá vydání dokumentu se vytvářejí samostatné záznamy. To platí i v případě, že existují elektronické verze různých vydání tištěných publikací.

Dochází-li v elektronickém zdroji k nepodstatným změnám, nepovažují se za nová vydání. Nepodstatné změny jsou: opravy nesprávně napsaných dat, změny v uspořádání obsahu, změny ve výstupním formátu apod. Podrobnosti o těchto změnách je možné uvést v poznámce.

Ve formátu MARC 21 se údaje o vydání zapisují do pole 250. Toto pole je neopakovatelné a nemá definovány žádné indikátory. Má dvě základní podpole – \$a, \$b. Do podpole \$a se zapisuje označení vydání a údaje o revidovaném vydání. Podpole \$b slouží k zápisu údajů o odpovědnosti za vydání. Toto podpole se v praxi moc neuvádí.

\$aÚdaj o vydání,_doplňkové informace_/\$búdaj o odpovědnosti k vydání

II.3.1.4 Oblast specifických údajů

U elektronických zdrojů se tato oblast neuvádí.

II.3.1.5 Oblast nakladatelských údajů

Každý dálkově přístupný elektronický zdroj je považován za vydaný. Vydavatelem se stává ta osoba či instituce, která jej vytvořila a zpřístupnila. V případě těch elektronických knih, které jsou zhotoveny na základě tištěné předlohy, je to tedy instituce, která zhotovuje elektronickou verzi, nikoliv původní vydavatel tištěné publikace.

Hlavním pramenem popisu je samotný elektronický zdroj. V případě, že jsou údaje přebírány z jiného než hlavního pramene, je třeba je uvést do hranatých závorek.

Nakladatelské údaje se skládají z těchto základních částí: místo vydání, jméno nakladatele, datum vydání. Jednotlivé údaje jsou odděleny následující interpunkcí.

Místo vydání ; _Nakladatel, _datum vydání

Údaje se zapisují v jazyce, v jakém se vyskytují v prameni popisu. Jsou-li v prameni uvedeny ve více jazycích, zapisují se v jazyce hlavního názvu. První slovo z místa vydání a nakladatele se píše s počátečním velkým písmenem. Ostatní slova se píše s malými počátečními písmeny s výjimkou těch, u nichž pravidla pravopisu daného jazyka vyžadují velká počáteční písmena.

V Praze : Nákladem J. Otty

Zkratky se zapisují, vyskytnou-li se v pramenech popisu nebo v seznamu zkratk pravidel AACR2. Jiné než arabské číslice se zapisují jako arabské.

Pokud se v prameni popisu vyskytuje více míst vydání, uvádí se první z nich. Více míst se uvádí, je-li jiné než první typograficky zvýrazněno, popřípadě, když se jiné než první nachází v zemi katalogizátora. Různá místa vydání se oddělují středníkem.

New York ; London ; Brno

(New York je první místo vydání, London je typograficky zvýrazněn, Brno se nachází v zemi katalogizátora.)

Není-li místo v předepsaném prameni popisu, zapisuje se v hranatých závorkách.

[Brno]

Jeli místo vydání nejisté, uvádí se v hranatých závorkách s otazníkem.

[Brno?]

Není-li možné uvést místo, uvede se do hranatých závorek jméno státu.

[Česko]

Je-li jméno státu nejisté, zapisuje se s otazníkem.

[Česko?]

Nelze-li uvést žádné místo vydání, uvádí se zkratka za „sine loco“.

[S.l.]

Jméno nakladatele následuje za místem, k němuž se vztahuje. V případě, že se více nakladatelů vztahuje k jednomu místu, uvádí se po prvním ten, který je typograficky zvýrazněn.

Praha ;_Academia ;_Karolinum

Uvádí-li se více míst s jedním nakladatelem, zapisují se údaje v této podobě:

New York ;_London ;_Sydney ;_Oxford University Press

Existuje-li k více místům více nakladatelů, uvádí se takto:

New York ;_Dutton ;_Praha ;_Academia

Nelze-li jméno nakladatele uvést, zapisuje se zkratka za „sine nomine“.

[s.n.]

Datum vydání se zapisuje tak, jak je uvedeno v prameni popisu.

Je-li datum zjevně nesprávné, opravené datum se rovněž запиše do hranaté závorky.

1697_[e. 1967]

Není-li možné uvést datum vydání, uvede se datum copyrightu či datum výroby.

,_c1967

,_1967_tisk

Nevyskytuje-li se datum vydání, copyrightu či výroby, je možné uvést datum pravděpodobné.

,_[1971?] - pravděpodobný rok

,_[197-] – určité desetiletí

,_[197-?] – pravděpodobné desetiletí

,_[19--] – určité století

,_[19--?] – pravděpodobné století

Ve formátu MARC 21 se nakladatelské údaje zapisují do pole 260. Toto pole je opakovatelné, ale u monografií se opakovatelnost neužívá. První indikátor specifikuje pořadí nakladatelských údajů. Mezera se uvádí, není-li pořadí uvedeno, nebo začíná-li se prvním nakladatelem. Druhý indikátor není definován.

Pole 260 se skládá z těchto základních podpolí:

\$a Místo vydání (O)

\$b Jméno nakladatele (O)

\$c Datum vydání (O)

Na základě výše popsaných způsobů zápisu, mohou být pole kombinována následujícím způsobem.

\$aMísto vydání_:\$bnakladatel,\$crok vydání

\$aMísto vydání_:\$bnakladatel_;\$a2. místo vydání :\$b2.

nakladatel,\$crok vydání

\$aMísto vydání_;\$a2. místo vydání :\$bnakladatel

\$aMísto vydání_:\$bnakladatel :\$b2. nakladatel

II.3.1.6 Oblast údajů fyzického popisu

U dálkově přístupných elektronických zdrojů se údaje v této oblasti nevyplňují.

II.3.1.7 Oblast údajů o edici

Hlavním pramenem popisu pro tuto oblast je u elektronických zdrojů samotný elektronický zdroj. Je opět třeba odlišit ty údaje o edici, které v elektronickém zdroji zůstávají z tištěné předlohy, a údaje týkající se samotného elektronického zdroje. Elektronický zdroj již není součástí edice jako tištěná předloha, neboť se jedná o nové vydání.

Pokud není údaj o edici převzat z předepsaného pramene popisu, je třeba jej uvést do hranatých závorek.

Pro jazyk, psaní velkých písmen, zkratek, číslovek a číslic platí stejná pravidla jako u údajů o názvu a odpovědnosti.

Údaje o edici mají tuto strukturu.

Název edice_=_Souběžný název edice_:_další názvová informace vztahující se k edici_/_první údaj o odpovědnosti vztahující se k edici_:_každý další údaj o odpovědnosti vztahující se k edici_,_ISSN

edice nebo subedice;_číslování v rámci edice nebo subedice

Vyskytuje-li se v rámci edice ještě subedice, údaje se zapisují podobně jako označení a název části v názvových informacích.

Název edice._Označení subedice,_Název subedice

Název edice._Název subedice

Ve formátu MARC 21 se údaje o edici zapisují do pole 490. Autoritní forma názvu edice se zapisuje do pole 830.

Pole 490 je opakovatelné. První indikátor může nabýt hodnoty 0 nebo 1. Nevytváří-li se vedlejší záhlaví, запиše se 0, vytváří-li se, bude mít první indikátor hodnotu 1. Druhý indikátor je nedefinovaný.

\$a Údaj o edici (O)

\$v Označení svazku/pořadí (O)

\$x Mezinárodní standardní číslo (NO)

\$aNázev edice _ :_další názvová informace vztahující se k edici _Označení subedice, Název subedice /_údaje o odpovědnosti =_ \$aSouběžný název edice,\$xISSN edice ;\$vsvazek edice.

II.3.1.8 Oblast údajů poznámky

Pro získání údajů pro poznámku je možnou užít jakéhokoliv pramene. Poznámka se zapisuje v jazyce katalogizační agentury (tj. česky) s výjimkou citací, které se zapisují v jazyce pramenu popisu. Každé poznámka začíná velkým počátečním písmenem, dále se píše počáteční písmena malá s výjimkou slov, kdy pravidla jazyka vyžadují písmena velká. Zkratky se uvádí, vyskytnou-li se v prameni popisu nebo v seznamu zkratk AACR2. V citacích se zkratky neužívají. Číslovky se zapisují arabskými číslicemi. V případě, začíná-li poznámka číslicí, číslovka se запиše jako slovo. Pokud je poznámka citací zapisují se číslovky tak, jak jsou uvedeny v hlavním prameni popisu. Odpovídají-li poznámky jednotlivým oblastem popisu, dodržují se pravidla platná pro tyto oblasti.

U elektronických zdrojů s dálkovým přístupem se povinně zapisuje způsob přístupu. Poznámka začíná úvodním návěštím.

Ve formátu MARC 21 se poznámka o způsobu přístupu zapisuje do pole 538. Toto pole je opakovatelné, oba indikátory nejsou definované. Text poznámky se uvádí do podpole \$a.

538_ \$aZpůsob přístupu: _World Wide Web

Pro elektronické zdroje je povinnou poznámkou pramen hlavního názvu. Zapisuje se i tehdy, když je název čerpán z hlavního pramene popisu, tedy ze samotného elektronického zdroje.

Ve formátu MARC 21 se tato poznámka uvádí do pole 500 určeného pro všeobecnou poznámku. Toto pole je opakovatelné, má oba indikátory nedefinované, text poznámky se zapisuje do podpole \$a.

500_\$aNázev z elektronického zdroje

Volitelně je možné vytvořit poznámku o jiných názvech než je hlavní název, například o jménu souboru. Ve formátu MARC 21 se rovněž zapisí do pole 500.

500_\$aJméno souboru: _watprako.exe

Do poznámky o vydání a historii díla se zapisují u elektronických zdrojů údaje o nepodstatných změnách, díky nimž dílo není možno považovat za nově vydané. Pro tento druh poznámky se rovněž používá pole 500.

500__\$aSoubor aktualizován v roce 2008

Do poznámky o charakteristice souborů se zapisují údaje o souboru. Je možné udat typ souboru a jeho kódování.

Ve formátu MARC 21 se tyto údaje zapisují do pole 516.

516__\$aTyp souboru: Elektronický text editoru Word, kódování Unicode

Způsob naložení s obrázky, tabulkami či schématy je možné uvést do poznámky o fyzickém popisu.

Při úpravě dokumentu pro zrakově postižené je možné obrázky ponechat v dokumentu, popsat je slovy, přiložit je k dokumentu v podobě grafických souborů či úplně vynechat. Tabulky a schémata je rovněž možné ponechat v původní podobě, převést na lineární text či zcela odstranit. Podle způsobu naložení s obrázky, tabulkami a schématy je možné vytvořit poznámku. Poznámka o fyzickém popisu se zapisuje ve formátu MARC 21 do pole 500.

500_\$aDokument obsahuje obrázky

500_\$aObrázky popsány slovy

- 500_ \$aObrázky ve zvláštních souborech**
- 500_ \$aPůvodní obrázky vynechány**
- 500_ \$aDokument obsahuje tabulky v tabulkovém formátu**
- 500_ \$aTabulky a schémata převedena do textu**
- 500_ \$aPůvodní tabulky a schémata vynechána**

U elektronických zdrojů je vhodné vytvářet poznámku obsahující resumé účelu a obsahu popisovaného dokumentu. Ve formátu MARC 21 se zapisuje do pole 520. Toto pole je opakovatelné, má první definovaný a druhý nedefinovaný indikátor. První indikátor určuje generování návěští.

_ - Generuje se návěští Resumé:

0 - Generuje se návěští Předmět:

1 - Generuje se návěští Recenze:

2 - Generuje se návěští Anotace:

3 - Generuje se návěští Abstrakt:

8 - Návěští se negeneruje

Text resumé se zapisuje do podpole \$a.

5201 \$aNa Coulombeovy Náměstky Kristovi bychom se mohli podívat očima odborníků z různých vědních oborů. Především je to dílo historické, protože obsahuje životopisy všech papežů (a některých vzdoropapežů) počínaje sv. Petrem, jemuž Pán Ježíš Kristus pravil: „Ty jsi Petr - Skála a na té skále zbuduji svou církev a pekelné mocnosti ji nepřemohou.“ (Mt 16, 18) a papežem Janem Pavlem konče, což jsou lidé žijící v konkrétní době a mající konkrétní osudy. Je to ovšem také dílo teologické, neboť papež je viditelnou hlavou Církve, mystického těla Kristova, které má za cíl zachraňovat; jako Noemova archa zachránila těla před časnou smrtí v potopě světa, má Církev za úkol zachraňovat duše před smrtí věčnou. A nakonec je to dílo populárně naučné, které ocení věřící i nevěřící člověk, neboť autor nepovažuje za samozřejmé, že je čtenář obeznámen s katolickým učením, a tak se mu ho snaží nenásilnou a srozumitelnou formou zprostředkovávat.

Údaje o rejstříku se zapisují ve formátu MARC 21 do pole 500.

500_ \$aObsahuje rejstřík.

Údaje o bibliografii se uvádí do pole 504. Toto pole je opakovatelné, indikátory nejsou definované. Text poznámky se píše do podpole \$a. Spojená poznámka o rejstřících a bibliografii se rovněž zapisuje do pole 504.

504_ \$aObsahuje bibliografii.

504_ \$aObsahuje bibliografii a rejstřík.

Do poznámky o obsahu se zapisují údaje o částech a složkách díla. Ve formátu MARC 21 se zapisují do pole 505. Toto pole je opakovatelné. Má dva definované indikátory. První se týká úplnosti zápisu obsahu.

0 Úplný obsah

1 Neúplný obsah

2 Částečný obsah

8 Návěští se regeneruje

Druhý indikátor zohledňuje formu zápisu obsahu.

_ Základní

0 Rozšířená

Pole 505 se skládá z těchto podpolí.

\$a Text formalizované poznámky (NO)

\$g Doplňující údaje (O)

\$r Údaj o odpovědnosti (O)

\$t Název (O)

Má-li první indikátor hodnotu 0, je třeba uvést všechna obsažená díla. Pokud má první indikátor hodnotu 1 nebo 2, není třeba všechna obsažená díla uvádět. Má-li druhý indikátor hodnotu _ užívá se pro zápis pouze podpole \$a. Je-li hodnota druhého indikátoru 0, užívá se k zápisu všech uvedených podpolí. Jednotlivá díla se v zápisu oddělují dvěma pomlčkami. Údajům o odpovědnosti předchází lomítko.

5050 \$aBílá nemoc -- Loupežník -- Matka -- RUR.

50500\$tKarla --\$tDivá Bára --\$tChudí lidé.

5050 \$aLove and peril / the Marquis of Lorne -- To be or not to be / Mrs. Alexander -- The melancholy hussar / Thomas Hardy.

50500\$tKarla /\$rB. Němcová --\$tKříž u potoka /\$rK. Světlá -- \$tKlepy z plesů /\$rT. Nováková.

5052 \$aTyrolské elegie -- Král Lávra -- Křest svatého Vladimíra.

Do poznámky o originálu se u elektronického zdroje pro zrakově postižené zapisují údaje o publikaci, na jejímž základě byl elektronický zdroj zhotoven. Tato poznámka umožňuje vložení celého bibliografického záznamu.

Hlavní záhlaví originálu. Údaje o názvu a odpovědnosti originálu. Údaje o vydání originálu. Specifické údaje originálu. Nakladatelské údaje originálu. Údaje fyzického popisu originálu. Údaje o edici originálu. Poznámka o originálu. Standardní číslo originálu.

Každá oblast údajů je ukončena tečkou. Uvnitř jednotlivých oblastí se užívá interpunkce platná pro danou oblast.

Příjmení autora, Jméno autora, Název [obecné označení druhu dokumentu] ; podnázev, Označení vydání, další informace o vydání, Místo vydání ; Jméno nakladatele, rok vydání. Rozsah ; další fyzické údaje ; rozměr + doprovodný materiál. Název edice, Označení subedice, Název subedice ; číslování v rámci edice nebo subedice, Poznámka o originálu, Standardní číslo originálu.

Ve formátu MARC 21 se pro zápis poznámky o originálu užívá pole 534. Toto pole je opakovatelné, oba indikátory má nedefinované.

Jednotlivé oblasti údajů o originálu se zapisují do následujících podpolí.

- \$p - Úvodní fráze (NO)
- \$a - Hlavní záhlaví originálu (NO)
- \$t - Názevové údaje originálu (NO)
- \$b - Údaje o vydání originálu (NO)
- \$m - Specifické údaje originálu (NO)
- \$c - Nakladatelské údaje originálu (NO)
- \$e - Údaje fyzického popisu originálu (NO)
- \$f - Údaje o edici originálu (O)
- \$l - Lokace originálu (NO)
- \$n - Poznámka (O)
- \$z - ISBN (O)
- \$x - ISSN (O)
- \$k - Klíčový název originálu (O)

Zapisují se jen ty údaje, jimiž se originál liší od popisovaného elektronického zdroje. Jedná se obvykle o: údaje o vydání, nakladatelské údaje, údaje fyzického popisu, údaje o edici a ISBN. Poznámku je třeba uvést návěštím, které určuje vztah mezi popisovaným dokumentem a originálem. Ve formátu MARC 21 tedy poznámka o originálu vložená do záznamu na elektronické knižky pro zřetelně postižené vypadá takto.

\$pPředloha:\$bOznačení vydání, další informace o vydání.\$cMísto vydání ; Jméno nakladatele, rok vydání.\$eFyzický popis.\$fÚdaje o edici.\$zISBN.

Je vhodné, aby byl knihovnický systém schopen vyhledávat i podle poznámky o originálu.

II.3.1.9 Oblast údajů o standardním čísle a dostupnosti

Standardním číslem pro tištěné monografie je mezinárodní číslo knihy – ISBN. V současné době se může vyskytovat v 13 či 10 místné podobě. ISBN mohou získávat i elektronické zdroje. ISBN je předělováno každému vydání publikace zvlášť. ISBN tištěné předlohy tedy nepřechází na elektronický zdroj. Pro dálkově přístupné elektronické zdroje se identifikátoru ISBN obvykle neuvádí.

Hlavním pramenem popisu pro ISBN je libovolný pramen. Hranaté závorky se v této oblasti údajů neuvádí. Údaje se zapisují v jazyce katalogizační agentury či tak, jak jsou uvedeny v jazyce hlavního pramene popisu. Písmeno v ISBN se píše velké. Ve vysvětlivce se píše písmena malá s výjimkou, že pravidla daného jazyka nařizují psát velké počáteční písmeno. Zkratky se zapisují, jsou-li uvedeny v prameni popisu či v seznamu zkratk AACR2. Údaje o standardním čísle a dostupnosti mají tuto strukturu a interpunkci.

ISBN_(vysvětlivka)_:_ú-daj o dostupnosti

Je-li v publikaci více ISBN, zapisuje se to, které se týká popisovaného dokumentu.

ISBN 978-80-87153-61-0

nebo

ISBN 978-80-87153-61-0_(DVD)

ISBN 978-80-87153-69-7_(soubor)

Je-li v publikaci ISBN chybné, zapíše se opravené s vysvětlivkou (správnost ISBN se zjišťuje podle poslední kontrolní číslice).

ISBN 978-80-87153-61-0_(opraveno)

Za ISBN se může uvést údaj o dostupnosti oddělený dvojtečkou.

ISBN 978-80-87153-61-0_(DVD)_:_Zdarma

Tento údaj je možno uvést i v případě, že publikace nemá žádné standardní číslo.

Kč 35,

Ve formátu MARC 21 se údaje o standardním čísle a dostupnosti zapisují do pole 020. Toto pole je opakovatelné, oba indikátory má nedefinované. Do podpole \$a se uvádí standardní číslo bez zkratky „ISBN“ a vysvětlivka. Údaje o dostupnosti se zapisují do podpole \$c. Podpole \$z slouží k zápisu nesprávného, zrušeného či chybného ISBN.

020__\$a3-499-55438-0_(opraveno)\$z4-399-55438-0\$:_\$cZdarma

Při výskytu 2 a více platných čísel ISBN se zdvojuje celé pole.

020__\$a978-80-87153-61-0_(DVD)

020__\$a978-80-87153-69-7_(soubor)

Při výskytu 2 a více chybných nebo zrušených ISBN se zdvojuje podpole \$z.

020__\$a3-499-55438-0_(opraveno)\$z4-399-55438-0\$z80-25485-69

Je-li dostupné jen chybné ISBN, vyplní se pouze podpole \$z.

020__\$z80-5044-231

Je-li uvedeno 10místné i 13místné ISBN, zapisují se podle vrocení publikace. U publikací s vrocením do roku 2006 včetně se ISBN zapisuje takto.

020__\$a10místné ISBN\$z13místné ISBN

U publikací s vrocením od roku 2007 včetně se ISBN uvádí v tomto pořadí.

020__\$a13místné ISBN\$z10místné ISBN

Chybí-li v publikaci ISBN, mohou se zapsat jen údaje o dostupnosti.

020__\$cZdarma pro studenty fakulty

II.3.1.10 Elektronické umístění

Vyplnit údaje o elektronickém umístění dálkově přístupného elektronického zdroje (např. URL) je naprosto nezbytné, touto cestou je zajištěno spojení mezi bibliografickým záznamem a elektronickým zdrojem.

Ve formátu MARC 21 se k zápisu informace o elektronickému umístění užívá pole 856. Toto pole je opakovatelné, první indikátor se týká způsobu přístupu, druhý vzájemného vztahu záznamu a dokumentu, jehož adresa je v poli 856 uvedena. Indikátory mohou nabývat následujících hodnot.

První indikátor - Způsob přístupu

- Není uveden
- 0 E-mail
- 1 FTP
- 2 Vzdálený login (telnet)
- 3 Komutovaná linka
- 4 HTTP
- 7 Způsob je specifikován v podpoli \$2

Druhý indikátor - Vzájemný vztah

- Není uveden
- 0 Původní elektronický zdroj
- 1 Elektronická verze
- 2 Související zdroj
- 8 Návěští se negeneruje

V současné je nejběžnější přístup pomocí protokolu HTTP. U dálkově přístupných elektronických zdrojů bude mít tedy první indikátor většinou hodnotu 4.

Prostřednictvím druhého indikátoru je rozlišeno, jak se odkazovaný elektronický zdroj vztahuje k bibliografickému záznamu. Na tuto problematiku jsme narazili již v kapitole, v níž jsme uvedli dva možné způsoby popisu dálkově přístupných elektronických zdrojů. První popsání způsob byl ilustrován na příkladě diplomových prací na Masarykově univerzitě. V záznamu je popsána tištěná verze a je doplněn odkaz na verzi elektronickou. V tomto případě bude mít druhý indikátor hodnotu 1. Druhý způsob jsme zvolili jako vhodnější pro popis dálkově přístupných elektronických knih pro zrakově postižené. V záznamu je popisován přímo elektronický zdroj a odkaz v poli 856 vede k popisovanému dokumentu. V tomto případě má indikátor hodnotu 0.

V případě, že má druhý indikátor hodnotu 0, což znamená, že se údaje o elektronickém zdroji nacházejí i v jiných polích záznamu, je nejdůležitějším podpolem podpole \$u – adresa elektronického zdroje. Využit je rovněž možné podpole \$z – poznámka pro uživatele.

Následující příklad ilustruje pole 856 ve dvou uvedených způsobech popisu elektronických zdrojů.

85641\$zElektronická verze přístupná pouze pro studenty a pracovníky MU\$uhttps://is.muncz/auth/th/40247/ff_m/

85640\$zElektronická verze pro uživatele knihoven MU se specifickými nároky\$u<https://www.teiresias.muncz/knihovna/watprako.exe>

II.3.2 Selekční údaje

Selekční údaje slouží k třídění a vyhledávání záznamů. Obecně je dělíme na jmenné a věcné. U elektronických zdrojů pro zrakově postižené se při volbě selekčních údajů postupuje jako při katalogizaci ostatních dokumentů. Pramenem pro volbu selekčních údajů je u elektronických zdrojů samotný elektronický zdroj a další prameny.

II.3.2.1 Jmenné selekční údaje

Mezi jmenné selekční údaje patří hlavní a vedlejší záhlaví. Záhlaví může být personální, korporativní či názvové.

Personální záhlaví se vytváří ze jména individuálního autora. Individuální autor je osoba, která má hlavní podíl odpovědnosti na daném díle. Korporativní záhlaví se vytváří, je-li autorem díla korporace, kterou rozumíme skupinu osob spojenou pod jedno jméno a vystupující jako celek (instituce, firmy, státy, konference, náboženské společnosti, projekty a programy, události). Názvové záhlaví tvoří název díla popřípadě unifikovaný název (sjednocený název téhož díla, které často vychází pod různými názvy) a název edice.

Hlavní personální záhlaví se vytváří v případě, má-li dílo individuálního autora. Jsou-li autoři dva či tři, v hlavním záhlaví se objeví jméno se slovně či graficky vyznačenou hlavní odpovědností či jméno prvního, není-li odpovědnost vyznačena. Ve vedlejších záhlaví budou jména zbývajících autorů. Je-li hlavní odpovědnost přisouzena dvěma či třem autorům, do hlavního záhlaví se zapíše první, pro zbývající se vytvoří vedlejší záhlaví.

Průvodka dokumentem Pragmatika lidské komunikace:
- číslované nadpisy tři úrovní (styly Nadpis 1-3), před nimi znak #, číslování ve formátu #1, #1.1, #1.1.1
- na začátku dokumentu automatický obsah (#Obsah)
- poznámky ve formátu poznámek pod čarou
- přílohy grafického rázu přepsány, text vložen mezi znaky @...&
- původní čísla stran vloženy do složených závorek {}

Paul Watzlawick
Janet Beavin Bavelasová
Don D. Jackson
Pragmatika lidské komunikace
Interakční vzorce, patologie a paradoxy

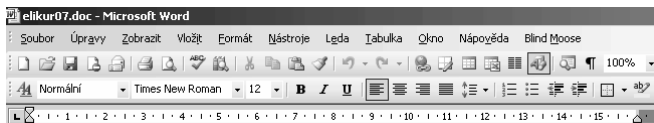
Dílo tří autorů bez vyznačené hlavní odpovědnosti

Hlavní záhlaví: Watzlawick, Paul
Vedlejší záhlaví: Bavelas, Janet Beavin
Vedlejší záhlaví: Jackson, Don D.

Má-li dílo více než tři autory a hlavní zodpovědnost je vyznačena u jednoho autora, v hlavním záhlaví bude jméno vyznačeného autora, ve vedlejším jméno prvního ze zbývajících autorů.

Je-li hlavní odpovědnost přisouzena dvěma nebo třem autorům, vytvoří se hlavní záhlaví pro prvního z nich a pro zbývající autory s hlavní odpovědností se vytvoří vedlejší záhlaví. Pokud mají hlavní odpovědnost dva autoři a vedlejší jen jeden, vytvoří se vedlejší záhlaví také pro autora s vedlejší odpovědností.

Má-li dílo více než tři autory a hlavní odpovědnost není vyznačena, hlavním záhlavím bude název. První či zvýrazněný autor bude uveden ve vedlejším záhlaví.

Průvodka dokumentem Kurs obchodního práva – Soutěžní právo:
- nadpisy: v automatickém obsahu (#Obsah) čtyři úrovně nadpisů #Nadpis1-#Nadpis4.
- v textu je 411 poznámek pod čarou
- v textu je 966 marginálních poznámek, které jsou označeny: \$1 Text
- křížek = úmrtí
- jediná tabulka je ve formátu tabulky a vložena mezi @...&

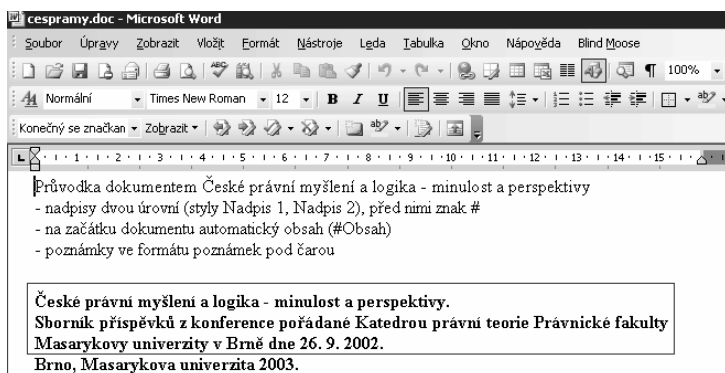
Kurs obchodního práva
Obecná část
Soutěžní právo
Karel Eliáš, Josef Bejček, Petr Hajn, Jiří Ježek a kolektiv
5. vydání 2007
PŘÁVNICKÉ UČEBNICE

Dílo více než tří autorů bez vyznačené odpovědnosti

Hlavní záhlaví: Kurs obchodního práva

Vedlejší záhlaví: Eliáš, Karel

Hlavní korporativní záhlaví pro příslušnou korporaci se vytváří v případě, že jde o díla administrativního charakteru zabývající se korporací samotnou, o právnícké, vládní a náboženské dokumenty, o díla, která znamenávají kolektivní myšlení korporace, o zprávy o kolektivních aktivitách, díla, která jsou výsledkem společné aktivity skupin interpretů. O dílech, na nichž se podílelo více korporací, platí analogicky pravidla jako u individuálních autorů.

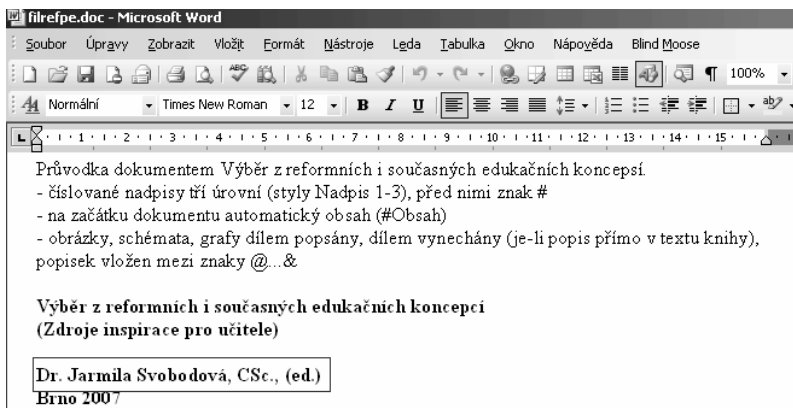

Sborník z konference (konference je korporací)

Hlavní záhlaví: České právní myšlení a logika – minulost a perspektivy (2002 : Brno, Česko)

Název: České právní myšlení a logika - minulost a perspektivy [elektronický zdroj] : sborník příspěvků z konference pořádané Katedrou právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně dne 26.9.2002.

Hlavní názvové záhlaví se vytváří, není-li autor znám, autorů je více než tři a dílo nepochází od korporace, jde o sborník různých osob nebo korporací, dílo pochází od korporace, která nespadá do žádné z výše uvedených kategorií, dílo je akceptováno náboženským společenstvím jako posvátná kniha. U sborníků se vytváří vedlejší záhlaví pro sestavovatele či redaktory.

Sborník více autorů, který není dílem korporace

Hlavní záhlaví: Výběr z reformních i současných edukačních koncepcí
Vedlejší záhlaví: Svobodová, Jarmila

II.3.2.1.1 Personální záhlaví

Personální záhlaví se skládá z těchto částí oddělených následující interpunkcí.

Vstupní prvek (pořadatel záhlaví)_římská číslice,_Další část jména,_doplňky ke jménu jiné než data,_data,_případný rozpis iniciál rodného jména.

Vstupním prvkem u personálního záhlaví je obvykle příjmení autora, dále následuje jméno oddělené od příjmení čárkou.

Příjmení,_Jméno
Mácha,_Karel_Hynek
Čapek-Chod,_Karel_Matěj
Masaryk,_Tomáš_Garrigue
Havlíček Borovský,_Karel

Iniciály se v záhlaví oddělují mezerou. Mohou být rozepsány v doplňku.

Tolkien, J._R._R.,_(John Ronald Reuel)

Pro personální záhlaví se volí to jméno, pod nímž je autor znám, a to i

v případě, že se jedná o pseudonym. Z méně užívaného jména na jméno užívané se vede vylučovací jednosměrný odkaz (viz) v souboru jmenných autorit.

Mahen, Jiří nikoliv Vančura, Vladislav

Má-li autor více bibliografických identit, vytváří se záhlaví na tu, která je užitá v díle. V takovém případě jsou jednotlivé identity propojeny pomocí přidružovacího odkazu (viz též).

Dodgson, Charles L. i Carroll, Lewis

Ženská příjmení se nepřechylují.

Bronte, Charlotte nikoliv Bronteová, Charlotte

U germánských jmen kromě němčiny není člen součástí příjmení.

Beethoven, Ludwig van Vries, Hugo der

U románských jmen je člen součástí příjmení.

La Rochefouldcauld, Francois de

Mluvnický člen s předložkou je součástí příjmení.

Dos Passos, John

Rovněž částice spojená s příjmením je součástí příjmení.

McLuhan, Marshall

Součástí záhlaví může být římská pořadová číslice. Užívá se u jmen králů, papežů apod.

Benedikt XVI., papež

U světců se uvádí doplněk svatý/svatá.

František z Assisi, _svatý, 1182-1226
Maksymilian Maria Kolbe, _svatý, 1894-1941

U některých vícečlenných jmen nelze rozlišit příjmení a jméno. Uvádí se v neinvertované podobě.

Dante Alighieri
Jakoubek ze Stříbra

Různé osoby pod stejným jménem se rozlišují pomocí životních dat.

Novák, Josef, 1923-1985
Novák, Josef, 1920-

Součástí personálního záhlaví může být i dílo, jehož je osoba uvedená v záhlaví autorem a jež je součástí popisovaného dokumentu. Odděluje se od ostatních údajů tečkou a mezerou.

Světlá, Karolina, 1830-1899. Frantina

Pro personální záhlaví se ve formátu MARC 21 užívá polí 100, 700 a 800. Pole 100 slouží k zápisu hlavního záhlaví, pole 700 a 800 k zápisu záhlaví vedlejšího. Do pole 800 se uvádí selekční údaje vztahující k edici. Pole 100 je neopakovatelné, pole 700 a 800 jsou opakovatelná. Všechna pole mají společný typ prvního indikátoru, který se vztahuje k formě jména a může nabývat hodnotu 0, 1 či 3. Je-li první indikátor 0 uvádí se jméno pod křestním jménem. Uvádí-li se nejprve příjmení, má indikátor hodnotu 1. Indikátor s hodnotou 3 se užívá při zápisu jména rodiny či rodu. Druhý indikátor je nedefinovaný u pole 100 a 800. U pole 700 druhý indikátor označuje typ vedlejšího záhlaví. Je-li typ nespecifikován, má indikátor hodnotu mezera. Pro označení analytického záhlaví se zapíše indikátor s hodnotou 2.

Jednotlivé údaje záhlaví se zapisují do podpolí, které jsou u všech polí stejné.

- \$a Osobní jméno (NO)
- \$b Římské číslice (NO)
- \$c Doplnky ke jménu jiné než data (O)
- \$d Data související se jménem (NO)
- \$n Číslo části/sekce díla (O)
- \$p Název části/sekce díla (O)
- \$q Rozpis iniciál rodného/křestního jména (NO)

\$t Název díla (NO)

\$4 Kód role (O)

1001_\$aShakespeare,_William,\$d1564-1616

1000_\$aMarie Terezie,\$c\$crakouská císařovna,\$d1717-1780

1000_\$aJan Pavel\$bII.,c\$spapež,\$d1920-2005

70012\$aMartinů,_Bohuslav,\$d1890-1959.\$tDances tcheques,\$mklavír

8001_\$aHeyduk,_Adolf,\$d1835-1923.\$tSebraná díla

8001_\$aČep,_Jan,\$d1902-1974.\$tSebraná díla.\$lČesky.\$f1999

II.3.2.1.2 Korporativní záhlaví

Korporativní záhlaví se skládá z těchto částí: názvu korporace, v němž se rozlišuje název řídicí a podřízené složky korporace, a kvalifikátorů, které blíže korporaci specifikují.

Název nařízené složky korporace_(kvalifikátor)._Název podřízené složky korporace_(kvalifikátor)

Kvalifikátorů se užívá k označení skutečnosti, že jde o korporaci v případě, že to ze jména není zřejmé.

Jeruzalém_(hudební skupina)

K odlišení dvou či více korporací se stejnými nebo podobnými jmény se užívá určení místa (státu, lokálního údaje), které se vztahuje ke korporaci.

Republikánská strana_(Česko)

Republikánská strana_(Slovensko)

Klášter dominikánů_(Plzeň,_Česko)

Klášter dominikánů_(Uherský Brod,_Česko)

K tomu je možné popřípadě užít časového období.

Scientific Society of San Antonio_(1892-1894)

Scientific Society of San Antonio_(1904-_)

Zvláštním typem korporace je konference. Názvy konferencí se zapisují bez pořadové číslovky, která se společně s rokem a místem konání uvádí v doplňku.

Konference archivářů_(9. : 2001 :_Opava,_Česko)

U orgánů státní správy se zapisuje jméno státní organizace, pokud je z názvu korporace zřejmé, že jde o podřízenou složku jiného celku nebo pokud jméno nevyjadřuje, že jde o korporaci a neobsahuje jméno státního celku.

Česko._Parlament

Česko._Velvyslanectví_(Rakousko)

Organizace místní samosprávy se popisují pod jménem správního celku.

Pardubický kraj_(Česko)._Krajský úřad

K vytvoření korporativního záhlaví se ve formátu MARC 21 užívá polí 110, 111, 710, 711, 810, 811. Pole 110 a 111 slouží k zápisu hlavního záhlaví, pole 710, 711, 810, 811 k zápisu záhlaví vedlejšího. Pole pro hlavní záhlaví jsou neopakovatelná, pole pro záhlaví vedlejší jsou opakovatelná. Do pole 111 a 711 se zapisují jména akcí. Ovšem je-li jméno akce podřízenou složkou jiné korporace, uvádí se do pole 110 či 710. U polí 110, 111, 710, 711, 810, 811 se první indikátor týká formy jména. Je-li jméno v invertované podobě, má indikátor hodnotu 0. Pokud je hlavním vstupním prvkem jméno jurisdikce (Česko, Pardubický kraj) nabývá indikátor hodnotu 1. Jméno v přímém pořadí je předznamenáno indikátorem 2. Druhý indikátor je nedefinovaný u všech uvedených polí s výjimkou pole 710 a 711. U nich se druhý indikátor týká formy záhlaví a nabývá hodnotu mezera pro nespecifikované záhlaví a hodnotu 2 pro analytické záhlaví.

Pole 110, 710 a 810 mají tato společná podpole. Pole 710 a 810 mají navíc některá podpole, která však nebudeme uvádět.

\$a Jméno korporace nebo jurisdikce jako vstupní prvek (NO)

\$b Podřízená složka(O)

\$c Místo konání akce (NO)

\$d Datum konání akce nebo podpisu smlouvy (O)

\$n Číslo části/sekce/akce (O)

\$p Název části/sekce díla (O)

\$t Název díla (O)

\$4 Kód role (O)

Záhlaví s užitím těchto polí mohou vypadat takto.

1102_\$aUniverzita Karlova.\$bFilozofická fakulta

1101_\$aČesko.\$bMinisterstvo kultury
7102_\$aNárodní muzeum_(Praha,_Česko).\$bKnihovna
7101_\$aČesko.\$bVelvyslanectví_(Rakousko)
7101_\$aPardubický kraj_(Česko).\$bKrajský úřad
8102_\$aČeská botanická společnost.\$tZprávy

Pole 111 a 711, 811 obsahují tato společná podpole. Pole 711 má některá podpole navíc.

\$a Jméno akce nebo jurisdikce jako vstupní prvek (NO)

\$c Místo konání akce (NO)

\$d Datum konání akce (NO)

\$e Podřízená složka(O)

\$n Číslo části/sekce/akce (O)

\$p Název části/sekce/akce (O)

\$q Jméno akce následující ve vstupním prvku za jménem jurisdikce (NO)

\$t Název díla (NO)

\$4 Kód role (O)

Záhlaví může vypadat takto.

1112_\$aBeethovenův Hradec\$n(36._\$d1997_\$cHradec nad Moravicí,_Česko)

1112_\$aInternational Theological Conference \$d(1995_\$cBerlín,_Německo)

7112_\$aWorld Peace Conference\$n(1._\$d1949_:\$cPaříž,_Francie a Praha,_Česko)

II.3.2.1.3 Názvové záhlaví

Hlavní názvové záhlaví se vytváří, není-li autor znám, autorů je více než tři a dílo nepochází od korporace, jde o sborník různých osob nebo korporací, dílo je akceptováno náboženským společenstvím jako posvátná kniha.

Ve formátu MARC 21 se k vytváření hlavního názvového záhlaví užívá poli sloužící k zápisu názvových informací, tedy především pole 245. Toto pole je neopakovatelné. První indikátor se týká tvorby vedlejšího záhlaví. Má-li hodnotu 0, vedlejší záhlaví se nevytváří a to znamená, že pole 245 je užito jako záhlaví hlavního. Ostatní informace o poli a zápisu v něm jsou obsaženy v kapitole o údajích o názvu a odpovědnosti.

Unifikované názvy slouží k propojení záznamů pro díla, která se vyskytují v různých podobách (např. překlady), k identifikaci díla vydaného pod jiným názvem, než pod kterým je známé, k rozlišení děl s totožným názvem či k uspořádání záznamů do souboru.

Ve formátu MARC 21 se pro tvorbu záhlaví z unifikovaného názvu užívá polí 130 (pro hlavní záhlaví), 730 (pro vedlejší záhlaví) a 830 (pro vedlejší záhlaví pro edici). Pole 130 je neopakovatelné, pole 730 a 830 jsou opakovatelná. U polí 130 a 730 se první indikátor týká vyloučení znaků z řazení a může mít hodnotu 0-9. Pole 830 nemá první indikátor definovaný. Druhý indikátor je u pole 130 nedefinován, u pole 730 se týká typu záhlaví a může mít hodnotu mezera pro nespecifikované záhlaví a 2 pro analytické záhlaví. U pole 830 se druhý indikátor týká vyloučení znaků z řazení.

Zapíše-li se hlavní záhlaví do pole 100, 110 či 111, tzn. není-li unifikovaný název hlavním záhlavím, zapisuje se unifikovaný název do pole 240. Toto pole je neopakovatelné, první indikátor slouží k rozlišení, zda-li se unifikovaný název zobrazuje (hodnota 0) či nezobrazuje (hodnota 1). Druhý indikátor slouží k vyloučení znaků z řazení.

II.3.2.2 Věcné selekční údaje

Věcné selekční údaje slouží k vystižení obsahu popisovaného díla. Dělíme je na předmětové a systematické. Mezi nejužívanější předmětové selekční jazyky patří předmětová hesla, v evropském prostředí je nejužívanějším systematickým selekčním jazykem Mezinárodní desetinné třídění (MDT).

Existuje celá řada věcných selekčních jazyků, které se mohou při katalogizaci užít. V souladu s požadavky, které jsou kladeny na záznamy pro souborný katalog České republiky, je vhodné užít jako systematického selekčního jazyka MDT. Pro souborný katalog je rovněž doporučeno užít selekčního jazyka zvaného Konspekt, který slouží k vytváření přehledu o skladbě fondu. Vhodné je rovněž vyjádřit obsah (popřípadě formu) prostřednictvím předmětových hesel.

Ve formátu MARC 21 slouží k zápisu věcných selekčních údajů pole 072 - Konspekt, 080 - MDT, předmětová hesla vyjadřující věcné téma se uvádějí do pole 600, 610, 611, 651, 630, 648, 650, k zápisu údajů o formě či žánru dokumentu slouží pole 655.

II.3.3 Lokační údaje

Lokační údaje slouží k vyhledávání konkrétního exempláře katalogizovaného dokumentu. Patří mezi ně především sigla a signatura. Sigla označuje knihovnu, v níž se exemplář nachází, signatura konkrétní místo v dané knihovně.

V českém prostředí se k zápisu údajů o jednotlivých exemplářích – (přírůstkové číslo, signatura) obvykle neužívá formátu MARC 21, ale tyto údaje se zapisují v podobě dané konkrétním knihovnickým systémem. Je dobré považovat dálkově přístupný elektronický zdroj za jednotku, i když je přístupný ve virtuálním prostředí. Umožňuje to lokalizovat v knihovnickém

systemu danou dílčí knihovnu, která spravuje digitální knihovnu, a vytvářet povinné přírůstkové seznamy a statistiky.

II.3.4 Katalogizace ve formátu MARC 21

V předchozích kapitolách jsme se zabývali katalogizací na základě pravidel AACR2, která upravují výběr údajů z pramenů popisu a způsob jejich zápisu. Po stručném představení jednotlivých oblastí popisu a pravidel, která se s nimi pojí, jsme konkretizovali způsob zápisu pro danou oblast v ČR nejužívanějším knihovnickém formátu MARC 21. Tento formát slouží ke strukturování bibliografického zápisu vytvořeného na základě pravidel AACR2 a k práci s ním pomocí výpočetní techniky. MARC 21 sice zohledňuje způsob katalogizace na základě pravidel AACR2 (jak jsme viděli v předchozích kapitolách), ale sám je vzhledem ke svému účelu strukturován odlišně. Jelikož katalogizátoři užívají ke své práci knihovnické systémy se zabudovaným formátem MARC 21, domníváme se, že je užitečné sledovat způsob katalogizace i primárně z hlediska tohoto formátu.

Podle pravidel AACR2 a doporučení ISBD vypadá záznam takto:

Watzlawick, Paul, 1921-2007

Pragmatika lidské komunikace [elektronický zdroj] : interakční vzorce, patologie a paradoxy / Paul Watzlawick, Janet Beavin Bavelasová, Don D. Jackson ; [z anglického originálu a z německého originálu přeložili Barbora Zídková a Zbyněk Vybíral]. -- [Brno : Masarykova univerzita. Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky, 2008].

Způsob přístupu: World Wide Web.

Název z elektronického zdroje. -- Obsahuje poznámky. -- Grafické prvky popsány v textu. --

Typ souboru: Elektronický text formátu RTF, kódování Windows Latin. -- Obsahuje bibliograf -- Předloha: Vyd. 1. Hradec Králové : Konfrontace, 1999. 243 s. ISBN 8086088049.

Bavelas, Janet Beavin, 1940-

Jackson, Don D. (Don De Avila), 1920-1968

Zídková, Barbora.

Vybíral, Zbyněk, 1961-

sociální komunikace

pragmatika

monografie

316.77

81'2/44

316.6

048.8)

Tentýž záznam ve formátu MARC 21 má tuto podobu.

LDR00000nam-a22-----7a-4500

001000546888

003CZ-BrMU

00520081003101616.0

008080411s2008----xr-||||s|||||||cze-d

040 \$aBOD033\$bcze

0411 \$acze\$heng

072 7\$a316.77\$xInformační věda\$2Konspekt\$912

080 \$a316.77\$2MRF

080 \$a81'2/'44\$2MRF

080 \$a316.6\$2MRF

080 \$a(048.8)\$2MRF

1001\$aWatzlawick, Paul,\$d1921-2007\$7jn19990008948\$4aut

24510\$aPragmatika lidské komunikace\$h[elektronický zdroj] :\$binterakční vzorce, patologie a paradoxy /\$cPaul Watzlawick, Janet Beavin Bavelasová, Don D. Jackson ; [z anglického originálu a z německého originálu přeložili Barbora Zídková a Zbyněk Vybíral].

260 \$a[Brno :\$bMasarykova univerzita. Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky,\$c2008]

538 \$aZpůsob přístupu: World Wide Web

500 \$aNázev z elektronického zdroje

516 \$aTyp souboru: Elektronický text formátu RTF, kódování Windows Latin 2

500 \$aObsahuje poznámky

500 \$aGrafické prvky popsány v textu

504 \$aObsahuje bibliografii

534 \$pPředloha:\$bVyd. 1.\$cHradec Králové : Konfrontace, 1999.\$e243 s.\$z8086088049.

655 7\$amonografie\$2czenas

65007\$asociální komunikace\$2czenas

65007\$apragmatika\$2czenas

7001\$aBavelas, Janet Beavin,\$d1940- \$7kup19990000005471\$4aut

7001\$aJackson, Don D.\$q(Don De Avila),\$d1920-1968\$7kup19990000043023\$4aut

7001\$aZídková, Barbora.\$4trl

7001\$aVybíral, Zbyněk,\$d1961- \$7jn19990216186\$4trl

85640\$zElektronická verze pro uživatele knihoven MU se specifickými nároky\$uhttp://www.teiresias.muncz/knihovna/watprako.exe

Bibliografický záznam ve formátu MARC 21 se skládá z návěští a těla záznamu (polí). Návěští poskytuje základní informace o záznamu a změnách v něm provedených. Do polí se ukládají jednotlivé údaje bibliografického záznamu. Záznam ve formátu MARC 21 se skládá z těchto bloků.

Návěští

0XX - blok kontrolních čísel a kódů

1XX - blok hlavních vstupních prvků / záhlaví

2XX - blok názvů a odpovědnosti, vydání a nakladatelských údajů

3XX - blok fyzického popisu

4XX - blok edic/sérií

5XX - blok poznámek

6XX - blok selekčních údajů věcného zpracování

7XX - blok selekčních údajů jmenného zpracování a propojovacích

polí

8XX - blok přidaných vstupů edic/sérií

9XX - blok polí národního použití

Každý z bloků s výjimkou polí 00X má stejnou strukturu. Skládá se

z trojmístného čísla pole (tagu), dvou indikátorů a podpolí. Indikátory vymezují údaje v určitém poli a jsou jedinečné pro to které pole. Některá pole mají indikátory nedefinované. Podpole slouží k rozčlenění typů údajů. Jsou označeny malými písmeny a čísly a předznamenány znakem \$. Uvnitř podpolí se užívá interpunkce předepsané ISBD a AACR2.

Vzhledem k tomu, že jsme jednotlivá pole formátu MARC 21 odpovídající jednotlivým oblastem údajů v AACR2 již popsali, budeme se zabývat pouze návěstím a blokem kontrolních čísel a kódů.

II.3.4.1 Návěští

Návěští obvykle bývá automaticky generováno daným knihovnickým systémem podle nastavení šablon pro určitý druh záznamů. Návěští se skládá z 24 pozic v jednom řádku. Některé pozice je třeba sledovat, protože údaje se na nich mohou měnit. Jde především o následující.

05 - Status záznamu (a - doplněný záznam, c - opravený záznam, d - zrušený záznam, n - nový záznam, p - doplňkový prozatímní záznam).

06 - Typ záznamu (a - textové dokumenty, tištěné, c - hudebniny, e - kartografické dokumenty, f - rukopisné kartografické dokumenty, g - projekční média, i - nehudební zvukové dokumenty, j - hudební zvukové dokumenty, k - dvojrozměrná projekční grafika, m - počítačový soubor/elektronický zdroj, o - soupravy, soubory (kit), p - smíšené dokumenty, r - trojrozměrné předměty, přírodní objekty, t - rukopisné textové dokumenty).

07 - Bibliografická úroveň - a - analytická jednotka/monografie, b - analytická jednotka/seriály, c - soubor/kolekce, d - podjednotka, i - integrační zdroj, m - monografie, s - seriál).

17 - Úroveň úplnosti záznamu - (_ - úplná úroveň, 1 - úplná úroveň, bez dokumentu v ruce, 2 - méně než úplná úroveň, 3 - zkrácený záznam, 4 - základní úroveň, 5 - částečně zpracovaný/dočasný záznam, 7 - minimální úroveň, 8 - před vydáním dokumentu, u - není známa, z - nelze použít).

18 - Forma katalogizačního popisu (z hlediska souladu s ISBD) - (_ - jiná než ISBD, a - AACR2, i - ISBD, u - není známa).

Z hlediska popisu elektronických knih pro zrakově postižené je třeba si všimnout pozice 06, v níž jsou zohledněny typy záznamů pro různé druhy dokumentů. Písmenem „m“ se vyjadřuje, že jde o elektronický zdroj. Přesto však na této pozici v případě elektronického zdroje pro zrakově postižené bude písmeno „a“ jako by se jednalo o tištěnou publikaci. To proto, že popisujeme klasický textový dokument, i když je v elektronické podobě (viz úvodní kapitola této části). Písmeno „m“ by se objevilo jen v případě, že by šlo o „čistý“ elektronický zdroj nekombinovaný s jiným typem dokumentu. Většinou návěští pro elektronický zdroj pro zrakově postižené bude vypadat

takto, i když jsou samozřejmě i jiné možnosti.

05 – n – vytváříme nový záznam

06 – a – popisujeme textový dokument

07 – m – popisujeme monografii

17 – 7 – tvoříme minimální záznam pro souborný katalog ČR

18 – a – řídíme se pravidly AACR2

II.3.4.2 Blok kontrolních polí

Po návěští následuje blok kontrolních polí (001-009). Pole 001 tvoří specifické číslo daného záznamu, toto pole je plně generováno systémem. Do pole 003 se automaticky zapisuje identifikátor kontrolního pole – jde o kód instituce, v jejímž rámci číslování zapsané do pole 001 probíhá (při přebírání záznamů z jiné instituce je třeba toto pole změnit). V poli 005 systém automaticky generuje čas poslední úpravy záznamu.

Pole 008 je pole údajů pevné délky. Do tohoto pole se uvádějí některé informace, které se mohou objevit v dalších polích záznamu. Pro minimální záznam je třeba vyplňovat jen některé z bloků údajů, některé mohou zůstat nevyplněné, některé může automaticky generovat systém. Některé bloky údajů jsou společné pro všechny dokumenty, některé jsou specifické pro různé druhy dokumentů. Minimální záznam pro souborný katalog ČR pro tištěné monografie předepisuje vyplňovat tyto pozice.

00-05 - datum uložení do souboru – generuje systém;

06 - typ dat/publikační status – určuje, o jaký typ data v poli 07-14 jde, generuje automaticky systém z pole 260 \$c;

07-10 – datum vydání, generuje systém z pole 260 \$c;

15-17 - místo vydání, produkce nebo realizace – je třeba ho vyjádřit pomocí kódu jednotlivých zemí;

35-37 - jazyk popisné jednotky – zapisuje se prostřednictvím kódu pro jazyk;

38 - modifikace záznamu – jde o informaci o tom, zda došlo k transliteraci nelatinkových písem a podobně, obvykle k modifikaci záznamu nedochází;

Pro elektronické knihy pro zrakově postižené je ještě důležitá pozice 23 – Forma popisné jednotky. V ní vyjádříme, že jde o elektronický zdroj zápisem jednomístného kódu – „s“.

II.3.4.3 Blok čísel a kódů

Dalším blokem je blok polí čísel a kódů. O poli 020 ISBN byla již řeč v kapitole o údajích o standardním čísle.

Pole 040 se týká zdroje katalogizace. Obsahuje kód instituce, která vytvořila záznam, případně jej modifikovala. V České republice se do něj

zapisuje sigla knihovny, v níž probíhá katalogizace. Pole má dva nedefinované indikátory. Podpole slouží k rozlišení rolí jednotlivých institucí a k označení jazyka, v němž katalogizace probíhá.

\$a - Agentura původní katalogizace (NO)

\$b - Jazyk katalogizace (NO)

\$c - Agentura, která převedla záznam do strojem čitelné podoby (NO)

\$d - Agentura, která záznam modifikovala (O)

Vytváří-li se původní záznam, vypadá zápis v tomto poli např. takto.

040__ \$aBOD033\$b cze

Pole 041 slouží k zápisu kódu jazyka popisovaného dokumentu. Jazyk dokumentu je již vyjádřen v poli 008 na pozici 35-37. Pole 041 se užije pouze v případě, obsahuje-li dokument texty ve více jazycích, popřípadě je dokument překladem nebo obsahuje překlad. První indikátor pole vyjadřuje, zda-li je popisovaná jednotka překladem nebo zda překlad obsahuje. Pokud není dokument překladem (nebo neobsahuje překlad) má indikátor hodnotu 0, pokud je překladem (nebo obsahuje překlad) má indikátor hodnotu 1. Druhý indikátor vymezuje, z jakého třídíku je převzat kód jazyka. Které části dokumentu se týká kód jazyka, je vyjádřeno užitím jednotlivých podpolí. Kromě \$a jsou všechna ostatní pole nepovinná.

\$a - Kód jazyka textu, zvukové stopy či přitisku (O)

\$b - Kód jazyka resumé, abstraktu, přepsaného názvu či podnázvu (O)

\$d - Kód jazyka zpívaného nebo mluveného slova (O)

\$e - Kód jazyka libreta (O)

\$f - Kód jazyka stránky či stránek obsahu (O)

\$g - Kód jazyka doprovodného textu jiného než libreta (O) -

\$h - Kód jazyka originálu nebo předlohy pro překlad (O) -

\$2 - Zdroj kódu jazyka [jiný nežli MARC Code List] (NO)

V zápisu pole 041 mohou nastat různé varianty s ohledem na pole 008 – pozici 35-37.

Popisná jednotka je v ruštině (hlavní jazyk) a angličtině:

008/35-37 rus

041__ \$arus\$aeng

Text je překladem do angličtiny, jazykem originálu je francouzština:

008/35-37 eng

0411_ \$aeng\$hfre

Popisná jednotka obsahuje anglický překlad i text řeckého originálu:

008/35-37 eng
0411_ \$aeng\$agre\$hgrec

Text je v angličtině, resumé ve francouzštině, němčině a španělštině:

008/35-37 eng
0410_ \$aeng\$bfre\$bger\$bspa

Pole 044 slouží k zápisu údajů o místě vydání dané publikace. Užívá se ve chvíli, kdy je těchto zemí více než jedna. V případě jediného místa vydání není třeba toto pole použít, protože informace jsou již obsaženy v poli 008 – na pozici 15-17. Pole je neopakovatelné, má dva nedefinované indikátory. Údaje o jednotlivých zemích vydání se píšou do opakovatelného podpole \$a. Zápis v poli 044 vzhledem k poli 008 může vypadat takto.

Zeměmi vydání jsou Itálie, Francie a Španělsko:

008/15-17 it_
044_ \$ait\$afir\$asp

II.3.4.4 Minimální záznam pro souborný katalog ČR

Pro souborný katalog ČR byl stanoven minimální záznam pro různé druhy dokumentů. Jak jsme uvedli, u elektronických knih pro zrakově postižené vycházíme z toho, že se jedná 1) o textové dokumenty, 2) elektronické zdroje. Proto je třeba je popisovat jako tištěné monografie a zároveň nezapomínat na specifika, která se pojí s elektronickými zdroji. Uvedeme nyní strukturu minimálního záznamu pro tištěné monografie s tím, že specifika, která se týkají přímo elektronických zdrojů přebereme z minimálního záznamu pro elektronické zdroje, zakomponujeme do struktury minimálního záznamu pro monografie a odlišíme tučným písmem.

Minimální záznam pro tištěné monografie se specifiky pro elektronické zdroje:

Návěští

001 Kontrolní číslo

003 Identifikátor kontrolního čísla

005 Datum posledního zpracování

008 Údaje pevné délky

00-05 datum uložení do souboru (RRMMDD)

06 typ data/publikační status (kód)

07-10 datum 1

15-17 místo vydání, produkce nebo realizace (kód země)

35-37 jazyk popisné jednotky

- 38 modifikace záznamu
- 020 Mezinárodní standardní číslo knihy (ISBN)
- a - ISBN (včetně vysvětlivky)
 - z - zrušené/chybné ISBN
- 040 Zdroj katalogizace (neopakovatelné pole)
- a - agentura zajišťující původní katalogizaci
 - b - jazyk katalogizace
 - c - agentura převádějící záznam do strojem čitelné podoby
 - d - agentura, která záznam modifikovala (opakovatelné)
 - e - použitá pravidla popisu
 - 9 - úplnost záznamu
- 041 Kód jazyka (vždy v případě opakovaných výskytů \$a u vícejazyčných publikací)
- indikátor 1: indikátor překladu
 - 0 - popisná jednotka není/neobsahuje překlad
 - 1 - popisná jednotka je nebo obsahuje překlad
 - indikátor 2: kódovník jazyků MARC
 - # - hodnota kódů jazyků je převzata z kódovníků MARC
 - a - kód jazyka textu
- 044 Kód země vydání (vždy v případě opakovaných výskytů \$a, např. u koedic).
- a - kód země vydání
- 072 Kód předmětové kategorie
- indikátor 1 - nedefinován
 - indikátor 2 - kód zdroje
 - 7 - zdroj specifikován v podpoli \$2
 - a - klasifikační znak jako součást skupiny Konspektu
 - x - slovní označení skupiny Konspektu
 - 2 - kód zdroje - Konspekt
- 080 Mezinárodní desetinné třídění (MDT)
- indikátor 1 - nedefinován
 - indikátor 2 - nedefinován
 - a - klasifikační znak MDT
 - 2 - vydání
- 100 Hlavní záhlaví - osobní jméno
- indikátor 1: indikátor formy jména
 - 0 - jméno se uvádí pod rodným/křestním jménem
 - 1 - jméno se uvádí pod příjmením
 - 3 - jméno se uvádí pod jménem rodiny (rodu)
 - indikátor 2: nedefinován
 - a - osobní jméno

- b - římské číslice
 - c - doplňky ke jménu jiné než data
 - d - data související se jménem
 - q - rozpis iniciál rodného/křestního jména
- 110 Hlavní záhlaví - jméno korporace
- indikátor 1: indikátor formy jména
 - 0 - invertovaná forma jména
 - 1 - jméno jurisdikce
 - 2 - jméno v přímém pořadí
 - indikátor 2: nedefinován
 - a - jméno korporace nebo jurisdikce jako vstupní prvek
 - b - podřízená složka
 - c - místo konání akce
 - d - datum konání akce nebo podpisu smlouvy
 - g - další různé informace
 - n - číslo části/sekce/akce
- 111 Hlavní záhlaví - jméno akce
- indikátor 1: indikátor formy jména
 - 0 - invertovaná forma jména
 - 1 - jméno jurisdikce
 - 2 - jméno v přímém pořadí
 - indikátor 2: nedefinován
 - a - jméno akce nebo jurisdikce jako vstupní prvek
 - c - místo konání akce
 - d - datum konání akce
 - e - podřízená složka
 - g - další různé informace
 - n - číslo části/sekce/akce
 - q - jméno akce následující ve vstupním prvku za jménem jurisdikce
- 245 Údaje o názvu
- indikátor 1: vedlejší názvové záhlaví
 - 0 - vedlejší záhlaví se nevytváří
 - 1 - vedlejší záhlaví se vytváří
 - indikátor 2: vyloučení znaků z řazení
 - 0-9 - počet vyloučených znaků
 - a - název
 - b - další údaje o názvu
 - c - údaj o odpovědnosti atd.
 - h - obecné označení druhu dokumentu (elektronický zdroj)**
 - n - číslo označení části/sekce díla
 - p - název části/sekce díla

- 250 Údaje o vydání
a - označení vydání
- 260 Nakladatelské údaje
indikátor 1: pořadí nakladatelských údajů
- neuvádí se
indikátor 2: nedefinován
a - místo vydání
b - jméno nakladatele
c - datum vydání
- 300 Fyzický popis (užívá se jen u elektronických zdrojů na fyzickém nosiči)
a - rozsah
- 490 Údaje o edici (neselekční)
indikátor 1: indikátor vedlejšího záhlaví
0 - vedlejší záhlaví se nevytváří
1 - vytváří se záhlaví pro odlišnou formu názvu edice
indikátor 2: nedefinován
a - údaj o edici
v - označení svazku/pořadí
- 5XX Poznámky (povinné pouze v případech jednoznačně vymezených v AACR2)
a – poznámka
500 – poznámka o prameni hlavního názvu
505 – formalizovaná poznámka k obsahu
538 – poznámka k požadavkům na systém (poznámka ke způsobu přístupu)
- 700 Vedlejší záhlaví – osobní jméno
indikátor 1: indikátor formy jména
0 - jméno se uvádí pod rodným/křestním jménem
1 - jméno se uvádí pod příjmením
3 - jméno se uvádí pod jménem rodiny (rodu)
indikátor 2: typ vedlejšího záhlaví
- typ nespecifikován
2 - analytické záhlaví
a - osobní jméno
b - římské číslice
c - doplňky ke jménu jiné než data
d - data související se jménem
q - rozpis iniciál rodného/křestního jména
- 710 Vedlejší záhlaví - jméno korporace
indikátor 1: indikátor formy jména

- 0 - invertovaná forma jména
 - 1 - jméno jurisdikce
 - 2 - jméno v přímém pořadí
- indikátor 2: typ vedlejšího záhlaví
- # - typ nespecifikován
 - 2 - analytické záhlaví
- a - jméno korporace nebo jurisdikce jako vstupní prvek
 - b - podřízená složka
 - c - místo konání akce
 - d - datum konání akce nebo podpisu smlouvy
 - g - další různé informace
 - n - číslo části/sekce/akce
- 711 Vedlejší záhlaví - jméno akce
- indikátor 1: indikátor formy jména
- 0 - invertovaná forma jména
 - 1 - jméno jurisdikce
 - 2 - jméno v přímém pořadí
- indikátor 2: typ vedlejšího záhlaví
- # - typ nespecifikován
 - 2 - analytické záhlaví
- a - jméno akce nebo jurisdikce jako vstupní prvek
 - c - místo konání akce
 - d - datum konání akce
 - e - podřízená složka
 - g - další různé informace
 - n - číslo části/sekce/akce
 - q - jméno akce následující ve vstupním prvku za jménem jurisdikce
- 910 Údaje pro souborný katalog
- a - sigla vlastníka
 - r - roky odběru nebo s – svazky

Literatura

Aleph na MU [online]. Masarykova univerzita, [cit. 2010-08-31]. Dostupné z WWW: <<http://library.muncz/aleph/>>.

Anglo-americká katalogizační pravidla : druhé vydání : revize 1988 / překlad Národní knihovna v Praze. 1. čes. vyd. Praha : Národní knihovna České republiky, 1994. 1 sv. (různé stránkování). ISBN 80-7050-187-1.

BENEŠOVÁ, Ludmila. *Katalogizace elektronických zdrojů : příručka pro katalogizátora s příklady ve formátu MARC 21*. 1. vyd. Praha : Národní knihovna České republiky, 2009. 120 s. ISBN 978-80-7050-566-3.

IFLA. *Ustanovení mezinárodních principů katalogizace* [online]. 2009, [cit. 2010-11-16]. Dostupné z WWW: <http://www.ifla.org/files/cataloguing/icp/icp_2009-cs.pdf>.

MARC 21 : bibliografický formát. 1. Network Development and MARC Standards Office, Library of Congress, Standards and Support, National Library of Canada ; [z anglického originálu ... do češtiny přeložily Ludmila Benešová ... et al.]. 1. české vyd.. Praha : Národní knihovna České republiky, 2003. 1 sv. (různé stránkování). ISBN: 80-7050-427-7.

MARC 21 : bibliografický formát. 2. Network Development and MARC Standards Office, Library of Congress, Standards and Support, National Library of Canada ; [z anglického originálu ... do češtiny přeložily Ludmila Benešová ... et al.]. 1. české vyd.. Praha : Národní knihovna České republiky, 2003. 1 sv. (různé stránkování) . ISBN: 80-7050-427-7.

Národní knihovna. *KTD - Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. c2009. [cit. 2010-11-16]. Dostupné z WWW: <<http://aleph.nkp.cz>>.

Standardy pro Souborný katalog ČR [online]. 2007-03-27, [cit. 2010-11-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.caslin.cz/spoluprace/standardy/standardy-pro-souborny-katalog-cr/>>.

Příloha - Souhrn základních zásad katalogizace elektronických knih pro ZP

1. Řídit se katalogizačními pravidly AACR2 a MARC 21.
2. Vytvářet záznam v rozsahu minimálního záznamu pro souborný katalog ČR (viz kap. II.3.4.4).
3. Vytvářet záznam na elektronický zdroj nikoliv na tištěnou předlohu (viz kap. II.2)
4. Ve formátu MARC 21 užívat záznamu pro textové dokumenty (Návěští, pozice 06 – a) – viz kap. II.3.4.1.
5. Ve formátu MARC 21 zapsat v poli 008 na pozici 23 písmeno „s“ značící elektronický zdroj (viz kap. II.3.4.2).
6. V údajích o názvu a odpovědnosti uvádět obecné označení druhu dokumentu – elektronický zdroj (MARC 21 pole 245, podpole \$h) - viz kap. II.3.1.2.
7. Elektronické verze s podstatnými změnami považovat za nové vydání, nepodstatné změny popsat v poli poznámka. Popřípadě doplňovat oblast údajů o vydání (MARC 21, pole 250) – viz kap. II.3.1.3.
8. Do nakladatelských údajů zapisovat místo a jméno instituce, která zhotovila a publikovala elektronický zdroj, a datum jeho zveřejnění (nikoliv místo, nakladatele a rok vydání předlohy) – viz kap. II.3.1.5.
9. Nevyplňovat oblast údajů o fyzickém popisu (viz kap. II.3.1.6).
10. Uvést poznámku o způsobu přístupu (MARC 21, pole 538) – viz kap. II.3.1.8.
11. Uvést poznámku o zdroji hlavního názvu (MARC 21, pole 500) - viz kap. II.3.1.8.
12. Zapsat poznámku o obsahu (MARC 21, pole 500, 504 či 505) - viz kap. II.3.1.8.
13. Zapsat poznámku o fyzickém popisu (MARC 21, pole 500) - viz kap. II.3.1.8.
14. Uvést poznámku o originálu/předloze (MARC 21, pole 534, podpole \$p, \$b, c\$, \$e, \$f, \$z) - viz kap. II.3.1.8.
15. Ve formátu MARC 21 vyplnit pole 856 – Elektronické umístění (viz kap. II.3.1.10).

Summary

The aim of the book is to offer an instrument based on the AACR2 and MARC 21 for cataloguing of documents (especially electronic books) for visually impaired persons. The text is divided into two parts. In the first part, the documents for visually impaired readers are classified and the main principles of their cataloguing are presented. The second part deals with cataloguing of electronic books for visually impaired readers. The text of second part is divided into three chapters. In the first chapter, the electronic resources are characterized and divided into the types. In the second chapter, the electronic resources for visually impaired users are characterized and the way of their cataloguing is specified. The third chapter deals with own cataloguing of the electronic books for visually impaired users. First subsection of third chapter is dedicated to the bibliographic description, the second one deals with indexing and the third one with location. Fourth subsection of third chapter (of second part) especially deals with the cataloguing according to MARC 21.

Jiří Stodola

**KATALOGIZACE DOKUMENTŮ PRO ZRAKOVĚ
POSTIŽENÉ**

Odborná korektura Hana Vochozková
Jazyková korektura Hana Mynářová
Typografie Jiří Stodola

Vydal a vytiskl Tribun EU, s. r. o.
Gorkého 41, 602 00 Brno

V Tribunu EU vydání první
Brno 2011

Náklad 250 výtisků

ISBN 978-80-7399-251-4

www.knihovnicka.cz